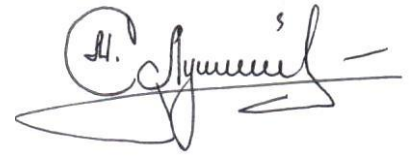

**ВІДКРИТИЙ МІЖНАРОДНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
РОЗВИТКУ ЛЮДИНИ «УКРАЇНА»**

ЛУЦЬКИЙ МИРОСЛАВ ІВАНОВИЧ

УДК 340.1(477)

**ПРАВО І СИСТЕМА ЗАКОНОДАВСТВА
ЗАХІДНО-УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ**

12.00.01 – теорія та історія держави і права;
історія політичних і правових учень

**Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня доктора
юридичних наук**

Київ – 2016

Дисертацією є рукопис

Робота виконана у Відкритому міжнародному університеті розвитку людини «Україна»

Науковий консультант

доктор юридичних наук, професор, академік НАПрН України

Костицький Михайло Васильович,

Національна академія внутрішніх справ,

професор кафедри філософії права та юридичної логіки

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор, академік НАПрН України

Скрипнюк Олександр Васильович,

Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України,

заступник директора з наукової роботи;

доктор юридичних наук, професор

Лаврик Галина Володимирівна,

ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»,

завідувач кафедри правознавства;

доктор юридичних наук, професор

Бойко Ігор Йосипович,

Львівський національний університет імені Івана Франка,

професор кафедри історії держави, права та політико-правових вчень

Захист відбудеться «29» вересня 2016 р. о 9 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.139.01 у Відкритому міжнародному університеті розвитку людини «Україна» за адресою: 03115, м. Київ, вул. Львівська, 23

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна» за адресою: 03115, м. Київ, вул. Львівська, 23

Автореферат розісланий «26» серпня 2016 р.

В.о. ученого секретаря
спеціалізованої вченої ради

Ю.О. Фрицький

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. У сучасних умовах утвердження української державності зростає роль наукових досліджень з історії національного державотворення. Ці дослідження дають змогу об'єктивно вивчити й узагальнити закономірності виникнення та розвитку окремих державних й правових інститутів, а на підставі наукових результатів дійти висновків та пропозицій, важливих для української юридичної науки і практики сучасного державного будівництва. У зв'язку з цим дотепер ще залишаються актуальними дослідження, які дозволяють творчо переосмислити накопичений національний історичний досвід у сфері правотворення, а відтак визначити пріоритети подальшого розвитку сучасної правової системи України. З цих теоретичних і практичних міркувань значний інтерес викликає вивчення історії правового регулювання суспільних відносин в Україні.

Однією з найменш вивчених історико-правових проблем цієї тематики є право і система законодавства Західно-Української Народної Республіки (далі – ЗУНР). Попри те, що ЗУНР проіснувала близько року Українською Національною Радою було розроблено і прийнято ефективне законодавство, яке характеризувалося демократичністю та високим як для того часу рівнем юридичної техніки. Досвід роботи державних діячів ЗУНР в австрійському парламенті забезпечив ефективність законотворчих процесів в умовах розбудови національної держави на західноукраїнських землях. Раціонально використавши австрійське законодавство, нормативно-правові акти Української Народної Республіки та Центральної Ради, законодавці ЗУНР синтезували найкращі здобутки національної і європейської правової думки.

Історико-правові аспекти становлення й розвитку права і системи законодавства ЗУНР мають безперечно велике пізнавальне, історико-теоретичне та практичне значення. Дослідження в історико-правовому контексті дає змогу, крім того, заповнити прогалини в історико-юридичному знанні про еволюцію правового регулювання в Україні і на цій основі досягти головної мети – створення неупередженої об'єктивної концепції розвитку українського права й держави, поєднання історико-правового досвіду національного права та системи законодавства з розв'язання їх актуальних проблем у сучасних умовах євроінтеграційних процесів.

Актуальність теми дисертаційного дослідження продиктовано і станом її розробки, недоліками і здобутками, які вимагають об'єктивного й всебічного їх аналізу, глибокого осмислення цієї важливої історико-правової проблеми. Цілком закономірно, що різні аспекти історичного досвіду розвитку державно-правових інститутів ЗУНР, зокрема її права і системи законодавства привертати увагу різних дослідників, в тому числі істориків держави і права.

Окремі аспекти формування й функціонування права і системи законодавства ЗУНР досліджували правознавці та історики: С. Адамович, Т. Андрусак, С. Баран, Н. Барановська, І. Бойко, О. Вівчаренко, П. Гай-Нижник, М. Гетьманчук,

В. Головченко, Б. Гончар, В. Гончаренко, Х. Горуйко, І. Гошуляк, Г. Грабовська, І. Гриник, Я. Грицак, Ю. Даниленко, О. Добржанський, Е. Кісілюк, М. Кобилецький, М. Когутяк, В. Кондратюк, М. Костицький, О. Красівський, В. Кульчицький, М. Лозинський, М. Литвин, С. Макарчук, Х. Машталір, І. Мищак, К. Науменко, Л. Присташ, В. Регульський, О. Реєнт, О. Рубльов, М. Стахів, О. Субтельний, Б. Тищик, В. Чехович, М. Чубатий та ін.

Однак, до цього часу не було фундаментального, комплексного історико-правового дослідження проблем становлення і розвитку права і системи законодавства ЗУНР, їх ролі і значення у розвитку українського права і держави. Саме це і дає можливість ставити питання необхідності такого дисертаційного дослідження з тим, щоб глибше зрозуміти правову культуру українського народу, його правобачення та інші світоглядні установки, особливості менталітету, духовний генезис на певних історичних етапах еволюції українського суспільства. Вивчення цієї теми сприяє усвідомленню тих духовних цінностей, на яких ґрунтується національна свідомість українського народу, а також допоможе більш поглиблено сформулювати уявлення про рівень його правосвідомості.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема дисертації відповідає тематиці Пріоритетних напрямів розвитку правової науки в Україні на 2011–2015 рр., затверджених постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 24.09.2010 № 14, та перспективним напрямом кандидатських та докторських дисертацій за юридичними спеціальностями, перелік яких затверджено рішенням президії Національної академії правових наук України від 18.10.2013 № 86/11. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до плану науково-дослідної роботи кафедри теорії права та міжнародної інформації Інституту права та суспільних відносин Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна» на тему «Еволюція теоретичних уявлень людства про державу та право» (державний реєстраційний номер 0111U003651).

Мета і задачі дослідження. *Мета* дисертаційної роботи полягає у виявленні закономірностей та особливостей розвитку права і системи законодавства Західно-Української Народної Республіки у контексті тогочасних політико-правових реалій українського державотворення.

Зазначена мета зумовила вирішення таких *задач*:

– виявити масив історико-правової, юридичної та загальноісторичної літератури, у якій відображено окремі аспекти історії права та системи законодавства ЗУНР та визначити ступінь наукової досліджуваності проблеми, а також сформулювати, обґрунтувати, уточнити термінологію та визначення категорій, що належать до предметної галузі дослідження;

– конкретизувати юридичні й політичні передмови приєднання Галичини, Буковини і Закарпаття до складу Австрії та Австро-Угорщини та критично оцінити стан конституційно-правового врегулювання адміністративної автономії Галичини і Буковини в складі Австрії та Австро-Угорщини;

– розкрити причини та особливості проголошення на західноукраїнських землях після Першої світової війни національної державності, охарактеризувати міжнародно-правові підстави для проголошення державної самостійності ЗУНР та об'єктивно оцінити з правового погляду факт проголошення ЗУНР;

– показати умови формування права і системи законодавства ЗУНР та здійснити правовий аналіз і дати оцінку «Тимчасового основного закону»;

– сформулювати власне концептуальне бачення ролі і місця «Акта Злуки» УНР і ЗУНР 22 січня 1919 р. для розвитку права і системи законодавства ЗОУНР та визначити вплив міжнародно-правових актів на розвиток права та системи законодавства ЗУНР;

– з'ясувати особливості трансформації правових звичаїв і традицій у законодавство ЗУНР та виявити вплив норм суспільної моралі населення західного регіону України на розвиток права і системи законодавства ЗУНР;

– здійснити аналіз впливу австрійських правових норм на формування і функціонування законодавства ЗУНР та показати особливості застосування цивільного законодавства ЗУНР під час регулювання цивільних відносин;

– проаналізувати типові риси земельного законодавства ЗУНР і його ефективність під час врегулювання земельних правовідносин у досліджуваній період та охарактеризувати особливості застосування адміністративного законодавства і системи місцевого управління як ефективного механізму реалізації державної влади в ЗУНР;

– висвітлити практику застосування норм трудового законодавства ЗУНР у процесі врегулювання трудових правовідносин та розкрити особливості застосування кримінального законодавства ЗУНР;

– узагальнити правовий досвід функціонування права і системи законодавства ЗУНР, сформулювати історико-правову основу для стратегії розвитку законодавства у сучасній Україні.

Об'єктом дослідження є правові відносини, що виникали, змінювалися і припинялися в період функціонування Західно-Української Народної Республіки.

Предметом дослідження – закономірності й особливості становлення і розвитку права і системи законодавства ЗУНР.

Методи дослідження. Під час дослідження використано комплекс теоретичних, загальнонаукових і конкретно-наукових методів з дотриманням принципів об'єктивності й історизму. В основу дисертації покладено діалектичний підхід, що дало змогу виявити взаємозв'язки, динаміку та особливості розвитку права та систему законодавства ЗУНР в контексті тогочасних європейських правових процесів порівняно із законодавчою діяльністю Центральної Ради УНР.

Розкриваючи визначені завдання, було застосовано такі методи: конкретно-історичний – за розгляду історико-правових передумов приєднання західноукраїнських земель до складу імперії Габсбургів та конституційного регулювання автономного статусу Галичини і Буковини (підрозділи 2.1 та 2.2); історико-правовий – під час аналізу умов і особливостей проголошення ЗУНР як початку формування національної державності (підрозділ 2.2); узагальнення –

визначаючи правові особливості організації державної влади ЗУНР (підрозділ 2.3); герменевтичний – характеризуючи християнську мораль як регулятора суспільних відносин того часу (підрозділ 3.2); історико-генетичний – аналізуючи міжнародно-правові підстави проголошення незалежності ЗУНР та застосування міжнародно-правових норм у системі національного законодавства (підрозділ 3.3); порівняльно-правовий і онтологічний – здійснюючи правове дослідження Тимчасового основного закону ЗУНР від 13 листопада 1918 р. (підрозділ 4.1); порівняльно-історичний – за правового аналізу наслідків укладання «Акта Злуки» УНР та ЗУНР (підрозділ 4.2.); формально-юридичний – розглядаючи міжнародно-правовий статус та оцінюючи нормотворчу діяльність ЗУНР (підрозділ 4.3); соціально-юридичний – визначаючи ступінь застосування у національному законодавстві періоду ЗУНР норм звичаєвого права, ступеня застосування австрійського права, а також організації системи судочинства (підрозділи 2.3, 3.1 та 5.1); теоретико-юридичний – характеризуючи систему законодавства ЗУНР, а саме: законодавчу діяльність у сфері цивільних і сімейних відносин, земельне та трудове право, право соціального захисту, кримінальної відповідальності (підрозділи 5.2). На основі діалектичного методу здійснено аналіз динамічних процесів трансформації правосвідомості українців Галичини, Буковини і Закарпаття, її відображення у процесі розвитку національної державності.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що у дисертації вперше у сучасній українській історико-правовій науці вирішено важливу наукову проблему – розроблено і обґрунтовано концепцію права і систему законодавства ЗУНР та відповідно до цієї концепції комплексно розкрито практику застосування адміністративного, цивільного, трудового, земельного і кримінального законодавства, визначено специфіку норм процесуального законодавства досліджуваного періоду та впливу міжнародно-правових норм, моральних норм та правових звичаїв і традицій на практику відновного судочинства ЗУНР. У дисертації також сформульовано низку нових концептуальних положень, висновків і рекомендацій, які мають важливе теоретичне та практичне значення, зокрема:

уперше:

– систематизовано історико-правову, спеціально-юридичну, загально-історичну літературу, у якій відображено окремі аспекти історії права і системи законодавства ЗУНР; загальна характеристика цієї історіографії за наслідками аналізу була системно викладена в окремому підрозділі, що дозволило зробити висновок про недостатній ступінь наукової дослідженості проблеми. Враховуючи історіографію проблеми, здобутки науковців у галузі історії держави і права, кількісну і якісну складову виявлених наукових джерел, керуючись методологічним плюралізмом та інтегративним підходом сформовано власну методологічну базу дослідження;

– запропоновано авторську концепцію розкриття особливостей формування державотворчих процесів на західноукраїнських землях на початку ХХ ст. і

визначено вплив міжнародно-правових актів на становлення та розвиток права і системи законодавства Західно-Української Народної Республіки;

– на підставі маловідомих архівних джерел, спираючись на останні розробки істориків права концептуально та системно відтворено процеси становлення й розвитку права і системи законодавства ЗУНР, а також узагальнено актуальний для сучасної нормотворчої і правозастосовної практики історичний національний досвід їх функціонування;

– сформовано уніфікований підхід до визначення правового й політичного значення конституційних актів періоду ЗУНР, норм звичаєвого права та суспільної моралі, їхнього впливу на рівень суспільної і правової свідомості населення Галичини, Буковини і Закарпаття, процесу розвитку ідеї соборності українських земель у процесі боротьби за національну державність у 1918–1923 рр.;

– на підставі системного підходу обґрунтовано основні причини та особливості ступеня впливу норм австрійського права на систему права і законодавства ЗУНР, зроблено висновок про те, що використання австрійських нормативно-правових актів було важливим чинником в процесі законотворення у досліджуваній період;

– введено в науковий обіг значний масив архівних джерел, завдяки яким здійснено класифікацію нормативно-правових актів, що становили правову систему ЗУНР досліджуваного періоду та розкрито особливості і характерні риси застосування норм цивільного, сімейного, трудового, кримінального, процесуального законодавства, а також уніфіковано специфіку та рамки їхньої практичної реалізації;

удосконалено:

– концептуальне бачення етапів інкорпорації українських земель Австрією та Австро-Угорщиною та юридичного обґрунтування приєднання Галичини, Буковини й Закарпаття;

– доктринальні знання про розуміння соціальних і правових чинників здійснення «Листопадового зриву», його передумов та правових наслідків;

– наукові позиції про юридичні механізми впливу міжнародно-правових підстав проголошення незалежності ЗУНР;

– наукову інформацію про теоретичний зміст розуміння правового значення державної незалежності ЗУНР та «Тимчасового основного закону про державну самостійність земель колишньої Австро-Угорської монархії» як основного нормативно-правового акта, що легітимізував цей факт;

– наукові знання про «Акт Злуки» УНР та ЗУНР як важливого правового акта об'єднання двох держав, так і політичного возз'єднання українських земель після тривалого іноземного поневолення;

– методологічні засади аналізу норм цивільного, сімейного, трудового та кримінального законодавства ЗУНР;

– положення про особливості організації системи судочинства і впливу норм суспільної моралі на відносини у правовій сфері ЗУНР, зокрема в судочинстві;

– концепцію розвитку Української національно-демократичної революції 1917–1921 рр. крізь призму аналізу державотворчих процесів на західноукраїнських землях і їх місця у міжнародно-правовій системі повоєнного світу;

– критерії систематизації нормативно-правових актів ЗУНР як важливої складової правової системи національного державотворення;

– аргументи про вплив міжнародно-правових актів на законодавчу діяльність ЗУНР і реалізацію їх принципів у системі судочинства;

– наукові знання про особливості формування Збройних Сил та правоохоронних органів, а також систему законодавства, що регулювали сферу їхніх повноважень, зокрема в системі кримінального судочинства;

набули подальшого розвитку:

– базові засади удосконалення правової системи і конституційно-правових відносин на західноукраїнських землях ХІХ – початку ХХ ст.;

– ідеї про історичні права українського народу Галичини, Буковини і Закарпаття на відродження національної держави після Першої світової війни;

– наукові уявлення про політичні передумови «Листопадового зриву» та проголошення суверенної ЗУНР;

– наукові погляди щодо демократичності конституційних актів ЗУНР – «Тимчасового основного закону про державну самостійність земель колишньої Австро-Угорської монархії» та «Проекту основ державного устрою Галицької республіки»;

– наукові узагальнення про правову систему ЗУНР як таку, що ґрунтувалася на засадах суспільної моралі, звичаєвого, австрійського права;

– існуючі наукові знання про систему законодавчих актів ЗУНР, зокрема у сфері цивільного, земельного, трудового законодавства, а також забезпечення правового захисту населення;

– наукові уявлення щодо історико-правового аналізу правових чинників, що вплинули на зміст правових норм ЗУНР, зокрема прогресивних правових положень та конструкцій римського права притаманного австрійському законодавству;

– наукові знання про необхідність правового забезпечення функціонування армії як основи зовнішньої безпеки та органів правопорядку як чинника внутрішньої безпеки держави.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що положення, висновки, пропозиції, які обґрунтовано у дисертаційному дослідженні, поглиблюють і збагатять українську історико-правову науку знаннями про право і систему законодавства ЗУНР. Вони можуть бути використані у: а) науково-дослідній сфері – як підґрунтя для подальших історико-правових і теоретико-правових досліджень українського права і законодавства; б) правотворчій і правовиховній роботі – для вдосконалення чинного законодавства України та підвищення професійної підготовки правників; в) навчальному процесі – під час підготовки спеціальних

навчальних посібників і підручників з історії держави і права України, теорії держави і права та інших галузевих дисциплін.

Положенні і висновки пропонованого історико-правового дослідження використовуються в навчальному процесі Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького під час викладання курсів «Теорія держави і права», «Історія держави і права України», «Історія держави і права зарубіжних країн», «Історія України», «Історія вчень про державу і право», «Методологія науково-правових досліджень» (акт про впровадження від 16.02.2016), а також у правозастосовній, правоосвітній і правовиховній діяльності Головного територіального управління юстиції в Івано-Франківській області (акт про впровадження від 18.07.2016 р.), у практичній діяльності Івано-Франківського окружного адміністративного суду (акт про впровадження від 09.08.2016 р.).

Апробація результатів дисертації. Дисертацію виконано та обговорено на кафедрі теорії права та міжнародної інформації Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна». Основні положення та результати дисертації оприлюднено на 8 конференціях та наукових семінарах, а саме: Міжнародній науково-практичній конференції «Перспективні напрямки розвитку сучасної юридичної науки» (Київ, 2014); звітних викладацьких та студентських науково-практичних конференціях «Наука та освіта XXI століття» (Івано-Франківськ, 2014, 2015, 2016); I, II та III Всеукраїнських науково-практичних конференціях «Особливості формування законодавства України: філософсько-правові, історичні та прикладні аспекти» (Івано-Франківськ, 2014, 2015, 2016); Міжнародній науково-практичній конференції «Держава і право: проблеми становлення і стратегія розвитку» (Ужгород, 2015).

Публікації. Основні результати дисертаційного дослідження викладено у 35 наукових працях, з яких – 1 монографія, 22 статті у фахових виданнях в Україні з юридичних наук, 4 статті – у зарубіжних періодичних наукових виданнях, опубліковано 8 тез доповідей у матеріалах науково-практичних конференцій.

Структура дисертації зумовлена предметом і завданнями дослідження. Дисертація складається зі вступу, п'ятих розділів, що містять 13 підрозділів, в одному з яких 4 пункти, висновків, списку використаних джерел (494 найменування). Загальний обсяг дисертації становить 418 сторінок, з них 367 – основний зміст.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність обраної теми; визначено зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами; сформульовано мету, окреслено завдання, визначено об'єкт, предмет і методи дослідження; розкрито наукову новизну, теоретичне та практичне значення отриманих результатів; наведено дані про їхню апробацію та впровадження і публікації.

Розділ 1 «Історіографічні, джерелознавчі та методологічні аспекти дослідження» починається з підрозділу 1.1 «Історіографія та джерельна база

дослідження», у якому наголошено, що наукова література історичного і юридичного характеру щодо становлення й розвитку права і системи законодавства ЗУНР, створювалася протягом трьох періодів: перший – довоєнний (до Другої світової війни), який в основному вивчали дослідники, що були учасниками цих подій; другий – післявоєнний (радянських та українських закордонних вчених); сучасний, який розпочався з проголошенням державної незалежності України в 1991 р. У перший період, що тривав у 20–30-х рр. ХХ ст., дослідженням правової спадщини і традицій державного будівництва на західноукраїнських землях займалися безпосередні учасники революційних подій – С. Дністрянський, К. Левицький, М. Лозинського, П. Стебельський та ін. Характерною особливістю наукових праць того часу було їхнє фактологічне наповнення, цінні спогади безпосередніх учасників подій.

У радянський період питання проголошення національної держави на західноукраїнських землях 1918 р. розглядали виключно через призму класової боротьби. Спробу переоцінки української революції здійснив у 1950-х роках історик О. Карпенко. Державний лад і право на західноукраїнських землях досліджував правознавець В. Кульчицький, який започаткував, а зі здобуттям Україною незалежності розвинув проблематику дослідження історико-правового аналізу особливостей державного будівництва ЗУНР, причин її падіння тощо.

Після 1991 р. наукове зацікавлення правовою спадщиною ЗУНР суттєво активізувалося. У той час світ побачили наукові праці Б. Тищика, О. Вівчаренка, М. Костицького, М. Литвина, К. Науменка, С. Макарчука, М. Сеньківа та ін.

Окрему групу досліджень історико-правової спадщини ЗУНР становлять розвідки вчених української діаспори В. Будзиновського, І. Кузич-Березовського, О. Кузьми, І. Нагаєвського, І. Сохоцького, М. Стахіва, О. Субтельного, І. Лисяка-Рудницького, Дж. Химки, С. Ярославлина та ін. Вони вирізняються певною ідеологізацією державного устрою ЗУНР і загальноісторичною національно-державницькою інтерпретацією досліджуваних подій.

Серед публікацій сучасних іноземних науковців виокремимо праці Т. Гуца, Дж. Елея, М. Козловського, Л. Мрочки, Й. Пісулінського, К. Суйки-Зелінської, Дж. Хамза, К. Хлебовського, А. Ючака, В.-Л. Яворського та ін. Ці дослідження, попри певний суб'єктивізм, допомагають розкрити особливості становлення і розвитку системи права й законодавства ЗУНР в контексті східноєвропейських визвольних змагань після Першої світової війни.

На сучасному етапі, в контексті дослідження історико-правової спадщини ЗУНР, варто відзначити дослідження українських правників та істориків І. Бойка, В. Верстюка, Т. Галицької-Дідух, М. Гетьманчука, Н. Єфремової, Е. Кісілюка, М. Кобилецького, С. Кобути, О. Кондратюка, Л. Коритко, В. Костіва, В. Крюкова, В. Малькіної, М. Матроса, М. Мацькевича, О. Павлишина, Т. Подковенко, А. Савчака, П. Стецюка, Р. Тимченка, Б. Тищика, Є. Хлюпіна, П. Христюка, Д. Яневського та ін.

З початку 1990-х рр. й донині окремі питання щодо організації і діяльності ЗУНР знаходить своє висвітлення в низці дисертаційних робіт історико-правового,

а також історичного спрямування, що були захищені в Україні (І. Лісна, М. Кобилецький, Н. Єфремова, М. Мацькевич, Х. Горуйко, М. Чубата та ін.

Незважаючи на те, що історико-правова наука збагатилася працями, що розкривають різні аспекти зазначеної тематики, проте системне і комплексне історико-правове дослідження права і системи законодавства ЗУНР досі на здійснювалося.

Що стосується джерельної бази, то її доцільно класифікувати на основі двох підходів – за походженням та за юридичною силою. Відповідно до походження вирізимо три типи джерел: 1) нормативно-правова база сформована УНРадою ЗУНР; 2) австрійське законодавство; 3) правові звичаї і традиції. Класифікуючи законодавчу базу за юридичною силою, виокремимо такі види законодавства ЗУНР: 1) конституційне законодавство; 2) «органічні закони ЗУНР»; 3) процедурні закони; 4) законодавчі акти про права особи та їх реалізацію; 5) закони, які врегульовували соціально-економічні, культурно-освітні й інші сфери суспільного життя.

Цінним джерелом під час вивчення проблеми становленні і розвитку системи права, практики застосування законодавства ЗУНР стали як опубліковані архівні матеріали, так і неопубліковані архівні джерела досліджуваного періоду. У процесі роботи було опрацьовано фонди Державного архіву вищих органів влади і управління України (фонди 1065, 1078, 2192, 2208), Державного архіву Львівської області (фонди 257, 1259) та Центрального державного історичного архіву України у м. Львові (фонд 581), які зберігають документальна інформація про законодавчу діяльність УНРади ЗУНР.

Важливим джерелом для дослідження теми були довідкові та енциклопедичні матеріали. Заслуговують на пильну увагу мемуари представників української діаспори в країнах Західної Європи та Америки, колишніх державних і політичних діячів ЗУНР.

Іншою складовою джерельної бази дослідження стали матеріали періодичних засобів масової комунікації, зокрема, серед них варто назвати «Діло», «Українське слово», «Республіка», «Спостерігач» та ін.

Отже, під час виконання дисертаційної праці використано різні за змістом джерела (законодавчі акти, документи офіційного діловодства, матеріали тогочасних періодичних видань, мемуарні твори тощо), необхідні для вирішення визначення дисертаційних завдань та більш глибокого й усебічного осмислення специфіки формування права і системи законодавства ЗУНР.

У *підрозділі 1.2 «Методологія і понятійно-категоріальний апарат дослідження»* подано розгорнуту характеристику методологічної основи дослідження права та системи законодавства ЗУНР.

Мета і завдання історико-правового дослідження зумовили необхідність використання сукупності філософських, загальнонаукових та спеціально-наукових методів, а також принципів об'єктивності, всебічності, історизму й комплексності. Досліджувані нами явища у їх взаємозв'язку та суспільно-правовими умовами розглядалися на підставі діалектичного, синергетичного, аксіологічного та інших

підходів. Система права і законодавства ЗУНР вивчалися у динаміці, на основі загальних законів діалектики.

Предмет і завдання дослідження, а також визначені хронологічні рамки зумовили потребу використання низки загальнонаукових та логічних методів: структурно-функціонального, порівняльного, герменевтичного, методу сходження від абстрактного до конкретного, абстрагування (ідеалізації), біографічного та термінологічного, історико-генетичного, історико-порівняльного та інших методів.

У процесі наукового пошуку використано низку історичних методів, історико-генетичний та історико-порівняльний. Серед спеціально-юридичних методів застосовано історико-правовий, який бачиться головним, оскільки автор ним послуговувався на кожному етапі цього історико-правового дослідження, зокрема у виявленні причинно-наслідкових зв'язків під час аналізу права і системи законодавства ЗУНР.

Весь комплекс зазначених методів історико-правового дослідження використано у процесі формулювання понятійно-категоріального апарату цього дослідження. Понятійно-категоріальний апарат дослідження складається з загальної наукової термінології, властивої більшості наукових досліджень, а також зі спеціальної наукової термінології, що стосується розкриття природи права та характеристики системи законодавства ЗУНР та відповідає тогочасній історико-правовій реальності.

Основу спеціальної наукової термінології з досліджуваної проблематики становлять такі поняття: «Система законодавства ЗУНР», «Правова система ЗУНР», «Західно-Українська Народна Республіка», «Українська Національна Рада», «Державний секретаріат ЗУНРу», «Сойм ЗУНР», «Державне секретарство юстиції», «Повітова УНРада», «Державний повітовий комісар», «Галицьке питання», «Державна жандармерія ЗУНР», «Тимчасовий основний закон про державну самостійність українських земель колишньої Австро-Угорської монархії» від 13 листопада 1918 р., «Основи державного устрою Галицької республіки (проект)», «Обіжник Державного секретаріату», «Відозви УНРади».

Розділ 2 «Становлення і розвиток державно-правових інститутів ЗУНР» складається з трьох підрозділів. Він присвячений розкриттю історико-правових аспектів приєднання західноукраїнських земель до складу Австрійської імперії, а згодом Австро-Угорської монархії, особливостей адміністративно-конституційного ладу, соціально-правових передумов проголошення незалежності ЗУНР і процесу становлення державної влади.

У підрозділі 2.1 *«Історико-правові аспекти виникнення і розвитку державно-правових інститутів на західноукраїнських землях в період до 1918 р.»* підтверджена та дістала подальшого розвитку теза про те, що проголошення незалежної держави на західноукраїнських землях у 1918 р. обумовлено всім попереднім ходом історичного розвитку Галичини, Буковини та Закарпаття як споконвічних етнічних українських земель, населених переважно українцям, які завжди прагнули до єдності між собою й з іншими українськими землями.

Галичина, Буковина і Закарпаття приєднані до складу імперії Габсбургів шляхом укладення Австрійською імперією низки міжнародно-правових договорів, унаслідок яких було здійснено поділ Речі Посполитої (включено Галичину) та Кючук-Кайнарджирський мирний договір 1774 р. (окуповано Буковину). Закарпаття, що входило до складу Угорщини, на початку XVI ст. також стало складовою частиною Австрійської імперії.

Критично проаналізовано так зване «юридичне оформлення» Австрійської імперії щодо права на західноукраїнські землі, зокрема «Вивід прав», який ґрунтувався на підставі короткотривалого правління угорських королів в період Галицько-Волинської держави, звідки австрійські урядовці аргументували приналежність українських земель до угорської корони, яка була складовою імперії Габсбургів.

Показано урядові заходи щодо встановлення австрійської влади на території Галичини, Буковини і Закарпаття та зазначено, що відбувалося планомірне поширення австрійського адміністративно-територіального устрою та законодавства, ідеологічну основу якого становила популяційна теорія, згідно з якою найбільшою цінністю вважалася чисельність населення – головного виробника матеріальних благ і джерела військової потуги держави.

Реальні конституційні зміни в Австрійській імперії спостерігалися під час загальноєвропейської революції 1848–1849 рр. – «Весни народів». З утворенням у 1867 р. Австро-Угорської дуалістичної імперії та прийняття нової Конституції розпочався етап становлення адміністративно-конституційного ладу на західноукраїнських землях. Упродовж другої половини XIX ст. конституційне законодавство імперії Габсбургів забезпечувало правовий розвиток її регіонів і достатньо ефективно стримувало у правовій площині наростаючий національно-визвольний рух поневолених народів, зокрема, українського.

На початку XX ст. та під час Першої світової війни основна боротьба на західноукраїнських землях тривала за реформування виборчого законодавства і запровадження загального виборчого права. Війна перешкодила реалізації імперських законів, але стала чинником, який консолідував національний рух у Галичині, Буковині і Закарпатті та сприяв формуванню національної державності на їхніх територіях у 1918 р.

У підрозділі 2.2 «Соціально-політичні передумови і правові наслідки проголошення ЗУНР» відстежено основні внутрішні (економічні, політичні і соціальні) та зовнішні політичні зміни, які сприяли проголошенню незалежної держави на західноукраїнських землях, а також визначено правові наслідки цього факту.

Напередодні проголошення незалежності ЗУНР сформувалася специфічна геополітична ситуація, яка багато в чому і визначала позиції українських політиків та їхню діяльність щодо необхідності проголошення державної самостійності.

В умовах Першої світової війни українські послы австрійського парламенту, очолені Є. Петрушевичем, почали активніше сприяти національному відродженню, тобто відновленню національних, політичних і культурних прав

українців, які перебували у залежності від панівної австрійської влади. Ці процеси супроводжувалися усвідомленням самими українцями себе як окремої нації, народу з власною історією, мовою, культурою, власними ідеалами, необхідністю ліквідації національного поневолення, створення власної, незалежної держави. Одночасно на мирних перемовинах у Брест-Литовському австрійські дипломати, давши згоду на поступки представникам УНР, визнали природне право українського народу на західноукраїнських землях на політичне самовизначення.

У Львові 18 жовтня 1918 р. відбувся з'їзд українських депутатів обох палат австрійського парламенту та делегатів місцевих політичних партій, які створили загальнополітичну організацію – Українську Національну Раду (УНРаду). Вона 19 жовтня прийняла постанову «Про проголошення Української Держави на українських землях Австрії і Угорщини», де чітко визначила кордони новоствореної держави. УНРада взяла чіткий курс на здобуття та організацію політичної влади на західноукраїнських землях, проголосивши 27 жовтня 1918 р. «Ухвалу Виконавчої делегації Української Національної Ради про організацію органів державної влади і місцевого самоврядування в Українській Державі».

В умовах активізації польського визвольного руху та претензій поляків на Східну Галичину єдиним виходом для українців було силове здобуття влади у Львові та краї загалом. Уночі 1 листопада 1918 р. українські військові захопили усі казарми і державні установи Львова, що ознаменувало початок існування нової держави.

Зі створенням 9 листопада першого національного, багатопартійного уряду на чолі з К. Левицьким, було задекларовано поширення на українські землі прогресивних європейських політичних традицій та правових цінностей. Було затверджено назву держави та її символіку.

Одним з головних нормативних актів, що визначав засади організації адміністративної політики держави, був Закон УНРади «Про тимчасову адміністрацію», затверджений 16 листопада 1918 р. В основу адміністративної системи ЗУНР покладено розподіл на області та повіти. Це на практиці продемонструвало свою ефективність. Керівником повіту став повітовий комісар, повноваження якого чітко відповідали вимогам часу та цілковито задовольняли висунуті перед ними завдання. З аналізу архівних справ вбачається, що зловживання, які спостерігалися серед працівників органів місцевої адміністрації, не сприяли утвердженню правових ідеалів.

Особливу ланку в системі адміністративного управління становили органи влади окремих громад, котрі були основою влади на місцях. До компетенції громадських органів належали питання, пов'язанні з регулюванням земельних відносин.

У підрозділі 2.3 «Організація державної влади ЗУНР» розкрито правові засади організації державної влади, формування системи судочинства й органів правопорядку.

Утворення ЗУНР стало передумовою для формування нової національної судової системи, необхідної для збереження правопорядку та законності в нестабільних соціально-економічних і політичних умовах.

Окреме місце в системі адміністративного законодавства ЗУНР посідали норми права, що регламентували діяльність органів державної жандармерії. Уже в перші листопадові дні визвольних змагань 1918 р. у Галичині були роззброєні всі підрозділи австрійської жандармерії, а натомість створено «народну міліцію» з добровольців, які мали охороняти громадський порядок. У повітах і сільських громадах населення підтримувало створення «народної міліції», а у окремих – зберігали, оновивши її склад, жандармерію. На основі закону Австро-Угорської імперії про жандармерію від 25 грудня 1894 р. УНРада 6 листопада 1918 р. прийняла рішення про утворення «Корпусу української державної жандармерії», підпорядкованого Державному секретаріату військових справ. Корпус мав і скорочену назву – «Державна жандармерія», його керівником був майор Л. Индишевський.

Що стосується системи судочинства, то 9 листопада 1918 р. Українська Національна Рада створила вищий розпорядчий орган – Державний секретаріат. До його складу входило Державне секретарство судівництва, яке відало організацією системи судочинства новоствореної держави.

У зв'язку з проблемою відсутності власних законів, котрі б сприяли веденню судочинства, УНРада Постановою від 16 листопада 1918 р. залишила чинним попереднє австрійське законодавство з дотриманням умови, що воно не суперечить інтересам держави. Згодом розпочато роботу над реформою судочинства, чим повинно було займатися Державне секретарство юстиції на чолі з О. Бурачинським. Внесені з часом зміни допомогли оптимізувати розподіл цивільно-процесуальної компетенції між повітовими й окружними судами. Повітовий суд поділявся на цивільний, кримінальний і виконавчий (виконавчий) відділи. Кримінальний відділ розглядав справи про ухилення від сплати податків, неповагу до влади та державної символіки, про злочини невеликої та середньої тяжкості. Цивільний відділ суду розглядав справи, що стосувалися відносин з реалізації речових прав, купівлі-продажу майна, оренди, позики, сплати аліментів, установа бачківства й опіки та ін.

Успішно діяли в ЗУНР і органи військової юстиції, організація яких заслуговує на особливу увагу. Систему військових судів становили: 1) загальновійськові суди; 2) військово-польові суди; 3) військові «суди честі».

Створення органів прокуратури в ЗУНР перебувало на початковій стадії. Формувались організаційно-правові основи діяльності нотаріату та адвокатури, ефективно діяли органи військової юстиції та військової прокуратури.

Розділ 3 «Історико-правова характеристика становлення і розвитку права ЗУНР та його джерел» містить три підрозділи, де охарактеризовано головні джерела права ЗУНР – правові звичаї, норми моралі (на основі християнської етики), а також норми міжнародного права.

У підрозділі 3.1 «Правові звичаї і традиції як джерела права ЗУНР» обґрунтовано, що на формування права і систему законодавства ЗУНР значно впливали правові звичаї, які не лише регулювали окремі сфери правових відносин, а й слугували джерелом права.

Важливість і тривале збереження впливу звичаю на право західноукраїнських земель обумовлювалося соціальною структурою та політико-правовим становищем краю. У співвідношенні з іншими джерелами права роль правових звичаїв на початку ХХ ст. помітно зменшилася, що спричинено відсутністю його законодавчої фіксації.

Після розпаду Австро-Угорської імперії, листопадових подій 1918 р. та проголошення 13 листопада незалежності ЗУНР, звернення до звичаєвого права як народного правотворення стало одним із політичних гасел УНРади. Окремі норми земельного, шлюбно-сімейного та спадкового права ЗУНР свідомо відтворювали норми звичаєвого права, оскільки вважалися такими, які найбільше втілювали риси національного права. У прийнятому УНРадою Земельному законі закріплювалися споконвічні уявлення українців про приватновласницьке господарство, прагнення до волелюбства, упорядкованості, справедливості і демократичності у відносинах між людьми.

Важливою сферою у звичаєвому праві були сімейно-майнові відносини. Незважаючи на загальний позитивний вплив церкви, правові традиції упродовж століть визначали засади шлюбно-сімейних відносин, функції, особисте й майнове становище членів родини, порядок спілкування та ін. Норми звичаєвого права у сфері сімейних відносин були спрямовані на регулювання і забезпечення певних громадських та господарських прав жінок, які були берегинею дому, набували все більшого авторитету у родині, як правило, мали право розпоряджатися родинними коштами, вести домашнє господарство, виховувати дітей тощо.

Правові звичаї періоду ЗУНР зберігалися в інституті опікунства. Це виявилось дуже актуальним в умовах польсько-української війни, коли залишалось багато сиріт і людей похилого віку. Цікавою нормою звичаєвого права досліджуваного періоду було те, що опікунство над позашлюбними дітьми не призначалось, що свідчила про високу моральність і духовність українців, які дбали про міцні сімейні відносини.

У період ЗУНР держава приділяла значну увагу проблемі матеріального забезпечення сиріт і вдів осіб, котрі загинули під час польсько-української війни 1918–1919 рр. У цьому аспекті цікавим було поєднання та співвідношення норм звичаєвого права і цивільного права ЗУНР. Так, цивільне законодавство ЗУНР, як і звичаєве право: визнавало синів і дочок обов'язковими спадкоємцями майна батьків; у процесі встановлення опіки надавало пріоритет найближчим родичам померлого батька (насамперед – братові); засуджувало опікунів, які розпоряджалися майном підопічних на шкоду останнім; шукало шляхи забезпечення сприятливих умов для виховання і громадянського становлення осиротілих дітей.

Загалом правові звичаї у період ЗУНР існували у двох формах – їх часткове закріплення у правових актах, зокрема у нормах, що регулювали земельні, шлюбно-сімейні відносини та право соціального забезпечення, їх паралельна дія з державними законами. Це стосується передусім норм земельного права. Оскільки введення в дію земельного закону ЗУНР відбувалося запізно та з певними застереженнями, земельні відносини у селі регулювалися переважно нормами звичаєвого права.

У підрозділі 3.2 «Вплив моральних норм (на основі християнської етики) на регулювання суспільних відносин в ЗУНР» обґрунтовано, що на правовій системі ЗУНР позначилися норми моралі. Це зумовлено авторитетом Української греко-католицької церкви та загалом високим рівнем християнської етики населення західноукраїнських земель.

Релігійність належить до основних ментальних ознак галицьких українців. Упродовж багатьох десятиріч стрижень національного відродження становила Українська греко-католицька церква (УГКЦ), яка виховувала населення на засадах високої християнської моралі. Практично кожна політична, культурно-просвітницька чи громадська організація у Галичині була організована і діяла за участі українського греко-католицького духівництва.

Моральні засади в діяльності лідерів ЗУНР, цивільних урядовців і командного складу Галицької армії, в службовому житті й праці всіх членів суспільства, впливали з джерел: 1) українського звичаєвого права та моралі, в основу котрих покладено пріоритет громадської думки і, зокрема, пріоритет громадських інтересів над інтересами особи в поєднанні з відповідальністю громади за долю особи; 2) традицій поваги до державного права, яке виробилося в українського населення за умов австрійського панування; 3) участі греко-католицького духівництва у державотворчих процесах у ЗУНР, що засвідчило, з одного боку, сприйняття новою владою засад християнської Української греко-католицької церкви у розбудові держави, а з іншого – греко-католицькі священники сприяли запровадженню християнських цінностей у державотворчих процесах; 4) традицій українського національно-визвольного руху в Галичині й Буковині, головним ідеалом якого було досягнення рівних соціальних, культурних, освітніх, мовних та політичних прав; 5) ідеалів українських молодіжних гімнастично-пожежних і військово-патріотичних товариств «Сокіл», «Січ», «Пласт».

Високі моральні засади державотворення й організації суспільного життя простежувалися у повазі до волевиявлення народу і громад під час визначення форм державного устрою, виборах законодавчих та виконавчих структур влади, поваги до Божих і світських законів.

Моральні засади життєдіяльності ЗУНР випробовувалися у боротьбі зі злочинністю та деструктивними елементами. Останні рекрутувалися з колишніх солдатів австрійської армії, дезертирів УГА. Злочинці траплялися навіть серед жандармів, які замість охорони державного майна, розкрадали його. Незважаючи на те, що дії злочинців становили загрозу для існування держави та громадського

спокою, практично не спостерігалось випадків порушення закону під час покарання таких злочинців.

Взаємодія моралі й права та їхня єдність на основі християнських цінностей відображені у цивільному, сімейному, кримінальному та інших галузях права ЗУНР. Вони не тільки не суперечили, а й логічно доповнювали одне одного. Саме тому правові норми, прийняті законодавчими органом ЗУНР, отримали суспільну підтримку і визнання.

У підрозділі 3.3 «*Норми міжнародного права та їх вплив на правове регулювання суспільних відносин в ЗУНР*» зазначено, що утворення Західно-Української Народної Республіки припало на перехідний період формування міжнародного права – від класичного до сучасного міжнародного права з його першим етапом – Версальсько-Вашингтонською системою.

Єдиною підставою міжнародної правосуб'єктності ЗУНР був її державний суверенітет, тобто повнота внутрішньої влади та незалежність у здійсненні зовнішньої політики. Творці ЗУНР керувались у політиці принципом політичного самовизначення націй, що випливав з основних засад демократії, яка є наслідком реалізації природного права нації (народу). Після проголошення ЗУНР територія Західної України стала об'єктом і суб'єктом міжнародного права.

Наприкінці 1918 р. питання про правовий статус західноукраїнських земель уже стояло на порядку денному більшості антантівських урядів. Посилена увага до цього регіону пояснювалася, з одного боку, нафтовими інтересами у Дрогобицько-Бориславському районі, а з іншого – важливістю «східногалицького питання» у загальній архітектурі Версальської системи. Галицька дипломатія дотримуючись 14 пунктів президента США В. Вільсона, розсилала ноти з повідомленням про утворення незалежної держави та польську агресію проти неї.

Навесні 1919 р. ЗУНР мала певні підстави окремо розраховувати на міжнародне визнання. Австро-Угорська імперія розпалася на основі міжнародних домовленостей, і Галичині, як і Буковині, згідно з ними належали певні матеріальні цінності. Участь дипломатів ЗУНР у різних міжнародних конференціях засвідчила лише правосуб'єктність держави, а не її визнання.

ЗУНР вдалася налагодити взаємовідносини лише з тими країнами, які були зацікавлені в економічних зв'язках з нею, а тому визнали новоутворену державу тимчасово «*de facto*». Це підтверджує й обмін дипломатичними представниками. Також ЗУНР отримала визнання «*ad hoc*», що передбачало офіційний контакт із невизнаною державою задля вирішення конкретної проблеми у двосторонніх відносинах (наприклад, у випадку ЗУНР – про інтернування іноземних військовослужбовців та цивільних осіб).

Одним з ключових норм міжнародного права, яке поширилось у правовій системі ЗУНР, було право війни, або Гаазьке право. Застосування норм цього права виявилось актуальним в умовах польсько-української війни 1918–1919 рр., оскільки польська й українська сторона виявляли прагнення командування враховувати міжнародні норми ставлення до поранених і військовополонених, поважати інтереси цивільного населення. Міжнародно-правові норми

реалізовувалися через гарантування прав національних меншин та поводження з військовополоненими.

Розділ 4 «Конституційно-правові акти ЗУНР» складається з трьох підрозділів, де здійснено правовий аналіз норм конституційного законодавства ЗУНР, Тимчасової конституції, «Акта Злуки», а також охарактеризовано нормотворчу діяльність.

У підрозділі 4.1 *«Тимчасовий основний закон про державну самостійність українських земель» – тимчасова конституція ЗУНР: причини розробки, основні положення та значення для розвитку законодавства»* зазначено, що після проголошення незалежності до основних завдань, що постали перед УНРадою ЗУНР, належали розробка і затвердження Конституції держави як Основного закону, що підтвердить факт державної самостійності й визначить основи державного і суспільного ладу.

Здобутком у правовій сфері УНРади можна вважати формулювання чіткої перспективи розвитку українського народу та національної держави. Діяльність УНРади у перші дні після здійснення листопадового перевороту мала вагомим правове значення, оскільки було задекларовано основні вектори розвитку національного законодавства.

Гострота політичних і правових питань, які виникли у перші дні після здобуття влади у Львові, спонукали до прийняття Тимчасового основного закону. Фактичний праобраз майбутньої Конституції ЗУНР під назвою «Устрій Галицької Держави» представили в австрійському парламенті ще у жовтні 1918 р., а його автором був відомий на той час правознавець С. Дністрянський.

УНРада 13 листопада 1918 р. прийняла тимчасову Конституцію, що отримала назву «Тимчасовий основний закон про державну самостійність українських земель колишньої Австро-Угорської монархії». За обсягом тимчасова Конституція ЗУНР була надзвичайно стислою, але лаконічною і доступною за змістом. Вона складалася з п'яти розділів (артикулів): «I. – Назва; II. – Границі; III. – Державна суверенність; IV – Державне заступництво; V. – Герб і прапор».

Виявом демократизму тимчасової Конституції ЗУНР стало декларування принципу народовладдя у країні й проголошення загального, рівного, безпосереднього, таємного і пропорційного права голосу із рівними правами чоловіків та жінок.

Зважаючи на лаконічність Конституції ЗУНР, УНРада прийняла низку законів, які мали силу конституційних: «Про тимчасову адміністрацію»; «Про доповнення Статуту Української Національної Ради: утворення Президії», «Про Виділ Української Національної Ради», «Про незайманість членів Української Національної Ради» і «Про спосіб оповіщення законів і розпорядків»; «Про мови» та ін.

Важливим конституційним актом був Тимчасовий Закон про адміністрацію ЗУНР, прийнятий ще 16 жовтня 1918 р., але його положення зберігали чинність і після проголошення державної незалежності. До групи конституційних актів, що доповнювали тимчасову Конституцію, належить, на думку автора, передвступний

договір (Угода про об'єднання ЗУНР і УНР, 3 січня 1919 р.). Важливі закони, що мали предметом правового регулювання конституційно-правові відносини, УНР прийняла після підписання «Акта Злуки» і перетворення ЗУНР на Західну Область УНР. Це, зокрема, закони: «Про основи шкільництва у ЗУНР»; «Про право громадянства у Західній області УНР»; «Земельний закон для ЗУНР»; «Про скликання Сейму ЗУНР»; «Про вибори (виборчу ординацію) до Сейму ЗУНР» та ін.

Як відомо, прийнятий 13 листопада 1918 р. конституційний акт був недосконалим і галицькі правники, які це усвідомлювали, шукали шляхи до його вдосконалення. У кінцевому випадку традиція галицького правотворення у сфері конституціоналізму багата двома яскравими зразками – проектом Конституції ЗУНР С. Дністрянського (1920 р.) і «Проектом основ державного устрою Галицької республіки», який був поданий на розгляд Ліги Націй у квітні 1921 р.

У підрозділі 4.2 «*«Акт Злуки» УНР і ЗУНР 22 січня 1919 р. та його вплив на розвиток права і системи законодавства ЗУНР»* здійснено правовий аналіз «Акта Злуки» УНР та ЗУНР, процесу його оформлення і практичних наслідків реалізації.

Ідея соборності українських земель стала провідною у контексті розгортання національно-визвольної революції 1917–1921 рр. Властиво, що кожен з українських урядів по-різному вбачав потребу в об'єднанні усіх етнічних українських земель, але основоположним змістом була ідея єдності як запорука формування могутньої самостійної держави та можливості забезпечити гідний опір зовнішньому агресорові. Фактичний ініціатор злуки 1919 р. – керівництво ЗУНР.

Попри активне відстоювання ідеї соборності українських земель, УНРада чітко усвідомлювала всю гостроту політичних протиріч, що існували або могли виникнути між представницькими органами УНР та ЗУНР. По-перше, основна суперечність полягала у політичних поглядах державних керівників. По-друге, вагому роль відігравала геополітична ситуація, яка сприяла об'єднанню українських державних утворень. По-третє, перемовини про об'єднання велися практично одночасно і з гетьманом П. Скоропадським, і з представниками майбутньої Директорії.

Досліджуючи юридичне оформлення «Акта Злуки», виокремимо п'ять етапів, упродовж котрих відбувалося об'єднання УНР та ЗУНР в одну державу: 1) підготовчий (етап попередньої домовленості між органами державної влади УНР і ЗУНР) – з 1 грудня 1918 р. до 3 січня 1919 р.; 2) «конституційно-правової оферти» з боку ЗУНР (етап юридичного оформлення волевиявлення ЗУНР увійти до складу УНР як адміністративно-територіальна одиниця) – від подій 3 січня 1919 р. до 22 січня 1919 р.; 3) «конституційно-правового акцепту» з боку УНР у вигляді Універсалу Директорії УНР про об'єднання (злуку) УНР та ЗУНР – мав місце власне 22 січня 1919 р.; 4) ратифікації «Акта злуки УНР і ЗУНР» – 23 січня 1919 р., коли «Акт Злуки» одноставно ратифіковано сесією всеукраїнського парламенту – Трудового конгресу; 5) постратифікаційний (етап, на якому

закладались подальші правові засади розвитку та функціонування об'єднаної Української держави) – після 23 січня 1919 р.

Українські землі об'єдналися юридично та політично. Проте через низку причин фактичне державне об'єднання не відбулося. Водночас між урядами УНР і ЗОУНР існували серйозні суперечності, зумовлені двома головними причинами. По-перше – міжпартійною боротьбою. По-друге – суперечностями, що виявлялися у відмінному міжнародному становищі УНР та ЗОУНР і, відповідно, різними зовнішньополітичними пріоритетами. Хоча формально обидві частини й об'єдналися, але кожна проводила власний політичний курс.

На нашу думку, об'єднання УНР і ЗУНР стало моделлю цивілізованого демократичного, неекспансіоністського «збирання своїх територій» в одній суверенній державі.

У підрозділі 4.3 «*Особливості та оцінка нормотворчої діяльності ЗУНР*» розглянуто зовнішньополітичну діяльність УНРади ЗУНР та політичні заходи, спрямовані на забезпечення юридичного оформлення новоствореної держави.

На основі Паризької та Вашингтонської мирних конференцій було формально закріплено Версальсько-Вашингтонську систему побудови повоєнного світу, де, на жаль, місця для самостійної української держави не знайшлося.

За весь час роботи конференції українське питання окремо не обговорювалося, а лише у зв'язку з розв'язанням двох інших питань – російського та польського. Останнього – через українсько-польську війну за Східну Галичину і проблему східних кордонів Польщі. Справа Галичини – єдина, з приводу якої конференція офіційно здійснювала перемовини з делегацією УНР. Важливим для української делегації був Сен-Жерменський мирний договір, підписаний 10 вересня 1919 р. Умовами цього договору визначався правовий статус Буковини та Закарпаття, які переходили відповідно до складу Румунії та Чехословаччини.

Характеризуючи шанси ЗУНР на позитивне рішення Паризької мирної конференції стосовно гарантії національного суверенітету, то можна стверджувати, що ці шанси існували, але аргументи української дипломатичної місії поступалися аргументам польських дипломатів. Унаслідок Варшавського мирного договору від 21 квітня 1920 р. між УНР і Польщею та мирного договору, підписаного між Москвою і Варшавою 18 березня 1921 р. у Ризі, шанси ЗУНР на подальше існування як незалежної держави виявилися знівельовані.

Перебуваючи у екзилі, національний уряд ЗУНР зосередив основну увагу насамперед на дипломатичній діяльності щодо міжнародного визнання, а також акцентуванні уваги міжнародної спільноти на порушеннях поляками національних прав населення Галичини та недотримання умов зі забезпечення політичної автономії українців.

За таких обставин Є. Петрушевич 30 квітня 1921 р. подав на розгляд держав Антанти проект «Основ державного устрою Галицької Республіки», головний засадничий принцип якого становила ідея звільнення Східної Галичини від польської окупації та визнання незалежності краю.

У правовому аспекті проект «Основ державного устрою Галицької Республіки» вважався конституційним проектом, що складався з 12 розділів та перехідних положень, які загалом уміщували 42 статті (артикули). Проект був достатньо об'ємним і, мабуть, найдемократичнішим серед тогочасних європейських конституцій, а в його основу покладено принцип народовладдя.

Однак така ініціатива не мала жодних практичних юридичних наслідків і була правовим актом з глибоким політичним змістом, що продемонстрував ставлення міжнародної спільноти до українського питання. Нормотворча діяльність ЗУНР та її залучення до участі в міжнародних правових заходах, які були покликані вирішити долю повоєнного світу, значно впливала на формування права та системи законодавства ЗУНР, адже разом з внутрішньополітичними чинниками визначала основний вектор розвитку новоствореної держави і сформувала чіткі перспективи подальшого існування ЗУНР.

Розділ 5 «Законодавство ЗУНР та особливості його застосування» складається з двох параграфів. Один з них містить чотири пункти, що розкривають теоретичний і практичний зміст законодавства ЗУНР, причини та наслідки запозичення норм австрійського права, специфіку правотворення у сфері цивільно-правових, земельних, трудових і кримінальних відносин.

Підрозділ 5.1 «Особливості застосування австрійських нормативно-правових актів у ЗУНР» містить аналіз основних норм австрійського законодавства, яке застосовувала УНРада ЗУНР для розв'язання низки суспільних і державних питань.

Процес організації держави вимагав насамперед забезпечення ефективного законодавства, що регулювало б усі аспекти суспільно-політичного, культурного та економічного життя. Зважаючи на стан війни з Польщею, часу для формування власних законодавчих актів у керівництва ЗУНР було недостатньо, а закони, які приймали, ґрунтувалися переважно на австрійській системі правотворення, що продемонструвала свою ефективність упродовж ХІХ ст.

Австрійське законодавство передбачало комплекс нормативно-правових актів, які регламентували найважливіші сфери суспільного життя. Наприкінці ХVІІІ ст. і в ХІХ ст. тривав процес кодифікації законодавства, зумовлений не лише потребою в уніфікації норм права, а й відповідності їх соціально-економічному і політичному розвитку. Галичина після приєднання до складу Австрійської імперії відіграла вагомую роль, оскільки для імператора Йосипа ІІ вона перетворилась на своєрідний «законодавчий полігон», де нові закони практично апробувались, а після того застосовувались щодо інших коронних країв Австрійської імперії.

На території ЗУНР Австрійський цивільний кодекс 1811 р. був основним джерелом регулювання правових відносин. Його основою було те, що на території західноукраїнських земель, зокрема Галичини він діяв навіть після її включення до складу Польщі до 1933 р. Позитивними рисами Австрійського цивільного кодексу 1811 р., зокрема в період його дії в ЗУНР, було те, що в ньому визначено загальну цивільну правоздатність та дієздатність. Він врегулював питання речового і зобов'язального права, порядок і умови укладення договорів, зобов'язань, які

виникли у зв'язку з заподіянням шкоди, передбачав порядок захисту права власності тощо.

Кримінальні відносини в ЗУНР регулювалися Австрійським кримінальним кодексом 1852 р. та іншими нормативно-правовими актами. Кримінальне та кримінально-процесуальне законодавство Австрійської імперії характеризувалося інквізиційною особливістю та застосуванням смертної кари як найвищої міри покарання. У контексті визначення рівня використання австрійських нормативно-правових актів, то зауважимо, що, попри загальне запозичення правових підходів, керівництво Української держави відмовилося від інституту смертної кари.

Окрему групу використовуваного австрійського законодавства періоду ЗУНР становили норми державного й адміністративного права. Наприклад, Закон 1864 р. «Про організацію повітів», Закон від 5 березня 1862 р. «Про організацію громад», Закон від 1874 р. «Про зовнішні правові відносини церкви», «Статут адвокатський» від 1868 р. та ін.

Використання австрійського законодавства у ЗУНР пояснюється як його ефективністю й усталеністю практичного застосування, так і відсутністю часу для формування та уніфікації національного законодавства. Більшість державних керівників ЗУНР мали юридичну освіту, були обізнані з австрійським правом, а також досвід його практичного застосування.

Підрозділ 5.2 «Розробка та прийняття законодавства ЗУНР» складається з чотирьох пунктів, які розкривають особливості цивільного, сімейного, земельного й трудового законодавства, права соціального забезпечення, кримінального та процесуального права.

У *пункті 5.2.1 «Цивільне і сімейне законодавство»* зазначено, що основне завдання цивільного законодавства було спрямоване в основному на регулювання майнових відносин, визначення порядку набуття і втрати права власності, його захисту, встановлення порядку і умов укладення договорів тощо. Групу законодавчих актів, що регулювали цивільні правовідносини, складали Австрійський цивільний кодекс 1811 р., закони та розпорядження УНРади, розпорядження Державного секретаріату та постанови обласних, повітових та місцевих органів влади. Сукупність цих нормативно-правових актів становить зміст правового регулювання цивільних відносин періоду ЗУНР.

Одним із перших правових актів ЗУНР, що забезпечував правове регулювання цивільних відносин, було тимчасове розпорядження «Про заборону вивозу нафти і нафтових промислів», видане 15 листопада 1918 р. Протекціоністський за характером акт регулював виробництво, реалізацію та правила експорту нафти та продуктів її походження.

Чільне місце в системі правого регулювання цивільних відносин посідає законодавство ЗУНР, яке регулювало громадянські права та вводило систему перепусток і паспортів для подорожі громадян. Найцікавішими з правового погляду є умови для отримання та повноваження закордонного паспорту. До речі, окремі вимоги для його отримання в період ЗУНР схожі до відповідних нормативних вимог сучасної України.

Серед основних складових цивільного права, вдосконалених у період ЗУНР, були норми сімейного права. Аналізуючи нормативні акти цивільного та шлюбно-сімейного права, можна стверджувати: у період існування ЗУНР на практиці застосовувалися норми Австрійського цивільного кодексу 1811 р. Серед безпосередніх змін до норм Цивільного кодексу 1811 р. було роз'яснення стосовно подолання перешкод у процесі укладання шлюбу та регулювання норм земельного законодавства.

Пункт 5.2.2 «Земельне законодавство» спрямований на висвітлення законодавчої діяльності УНРади в рамках упорядкування земельних відносин та врегулювання питань, пов'язаних із здійсненням і захисту права власності на землю.

Аграрне питання було основою внутрішньої політики усіх національних урядів України періоду національної революції 1917–1921 рр. В австрійській правовій спадщині земельні відносини регулювалися на законодавчому рівні недостатньо. Уже 5-6 листопада 1918 р. УНРада проголосила низку декларацій, в яких декларувала приватну власність, а також справедливий розподіл землі. Головними органами, на котрі покладалося розв'язання земельних питань, мав стати уряд, майбутній парламент, а також Державний секретаріат земельних справ.

Аграрну реформу в ЗУНР започатковано виданням Закону «Про вивласнення великих табулярних посіlostей», що визначав порядок конфіскації земель у заможних землевласників.

На засіданні УНРади 14 квітня 1919 р. прийнято Закон «Про земельну реформу», який складався з 23 параграфів. Однак він, будучи достатньо змістовним, мав усе таки компромісний характер у сенсі виявлення земель, що підлягають конфіскації. Визначено, що конфіскованою землею наділялися передусім військовослужбовці української армії та безземельні й малоземельні селяни. Закон вирізняв сферу підпорядкування земельного фонду та лісів. Останні вилучалися з приватної власності й становили лісовий фонд Західної Облaсті Української Народної Республіки, а вилучені землі – земельний фонд. Контроль за розподілом землі здійснювали місцеві органи управління, персональний склад яких визначався параграфами 9–15 Закону.

На практиці керівництво ЗУНР зволікало застосувати норми закону, опублікованого тільки 8 травня 1919 р. Причиною виявилось побоювання того, що селяни, котрі служили у війську, залишать службу для отримання землі, а існувала невизначеність вартості компенсації за одержавлену землю.

Правове регулювання земельних відносин у ЗУНР не обмежувалося лише одним законом. Упродовж останніх місяців 1918 – початку 1919 рр. було видано низку підзаконних актів, які впорядковували земельні правовідносини.

У пункті 5.2.3 «Законодавство у галузі трудового права та права соціального забезпечення» йдеться про те, що, зважаючи на вимоги часу та рівень суспільних інтересів західноукраїнського населення, приймалися численні нормативно-

правові акти, які регламентували особливості працевлаштування, соціального захисту, забезпечення майнових прав і фінансового забезпечення населення ЗУНР.

Основними напрямками, в рамках котрих формувалися норми трудового законодавства та регулювався соціальний захист населення були: упорядкування соціально-економічного становища держави, фінансового забезпечення та фінансової реформи; допомога державним службовцям, працівникам залізниці й малозабезпеченим; регулювання трудових відносин і гарантування соціальних прав для робітників.

Актуальним у контексті дослідження трудового законодавства періоду ЗУНР є правові акти, що регламентували рівень соціального захисту окремих категорій населення. Так, 26 січня 1919 р. було прийнято розпорядження Секретаріату фінансів «Про одноразовий надзвичайний додаток державним службовцям, пенсіонерам, вдовам і сиротам», який визначав рівень соціальних виплат малозабезпеченим верствам населення.

Трудове законодавство ЗУНР реалізовувалося в рамках загальної роботи щодо упорядкування соціального забезпечення населення краю, у тому числі й найманих працівників. Для прикладу, 12 квітня прийнято Закон УНРади «Про запровадження 8-годинного робочого дня», в якому зазначалося, що на приватних і державних підприємствах необхідно встановити 8-годинний робочий день без урахування перерви на обід.

Умови війни з Польщею та глибока соціально-економічна криза стали основними перешкодами для нормалізації соціальної політики держави та регулювання трудових відносин.

Пункт 5.2.4 «Кримінальне і процесуальне законодавство» присвячений характеристиці норми права ЗУНР, які передбачали відповідальність за вчинені правопорушення.

У контексті характеристики кримінального законодавства періоду ЗУНР варто зосередити увагу на двох аспектах. По-перше, основним правовим актом, що регулював сферу кримінальної відповідальності був Австрійський кримінальний кодекс 1852 р., а також Австрійський кримінальний процесуальний кодекс 1873 р. По-друге, в умовах розбудови національної державності низка нормативно-правових актів, які приймали УНРада, містили норми про покарання за недотримання чи безпосереднє порушення законів, розпоряджень та ін.

Законодавча діяльність УНРади у сфері кримінального законодавства мала регулятивний характер і передбачала видання нормативно-правових актів, що продовжували дію австрійського кримінального законодавства або уточнювали його дію. Так, розпорядження «Про запровадження доказових судів» від 30 листопада 1918 р. уточнювало групу злочинів, за вчинення яких передбачалася смертна кара. Розпорядження «Про карну відповідальність цивільних осіб за окремі злочини перед військовими судами» від 30 листопада 1918 р. передавало юрисдикцію цивільного судочинства військово-польовим судам, котрі виявилися дієвішими.

Особливістю забезпечення і розгляду кримінальних правопорушень досліджуваного періоду було те, що вони належали до компетенції військового судочинства. Натомість цивільні суди розглядали переважно справи, пов'язані з адміністративними деліктами. Одним із перших таких законодавчих актів, було видане 1 грудня 1918 р. розпорядження Державного секретаріату фінансів «Про продаж тютюнових виробів».

Адміністративна та кримінальна відповідальність посилювалася із встановленням у ЗУНР режиму диктатури, що передбачало обмеження низки громадських прав, свободи слова та ін.

Однією із основних проблем, пов'язаних із нормами кримінального законодавства, була боротьба з хабарництвом, недотриманням державного регулювання у сфері промислового виробництва і реалізації тютюнової, горілчаної продукції, а також хліба і м'яса. Власне, члени УНРади володіли імунітетом від кримінальної відповідальності за вчинені злочини. Навіть у випадку їхнього ув'язнення, суди зобов'язувалися відпустити членів УНРади – за відповідної заяви останньої.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній праці здійснено концептуальне теоретичне та практичне узагальнення і надано нове вирішення важливої наукової проблеми, що полягає у системному дослідженні історичного досвіду становлення і розвитку права і системи законодавства ЗУНР. Системне узагальнення одержаних результатів роботи надало змогу сформулювати такі висновки:

1. Наприкінці XVIII ст. західноукраїнські землі були приєднані до складу Австрійської імперії. Інкorporація українських земель імперією Габсбургів стала наслідком першого поділу Речі Посполитої 1772 р. та низки міжнародно-правових договорів, зокрема Кючук-Кайнаджирського мирного договору 1774 р. Ці події зумовили новий етап становлення та розвитку державотворчих процесів, що безпосереднім наслідком мали приєднання західноукраїнських земель до європейської правової системи. Австрійська імперія, окрім фактичного приєднання українських земель, забезпечила так зване «юридичне оформлення правомірності» цього акту. В створеному австрійськими юристами «Виводі прав» незаконно обґрунтовувалися принципи престолонаслідування угорських королів у Галицько-Волинській державі, а відповідно – і право на західноукраїнські землі.

Окремі адміністративно-територіальні й політичні зміни відбулися на початку XIX ст., але результати Віденського конгресу 1815 р. остаточно закріпили Галичину, Буковину та Закарпаття за Австрійською монархією.

2. Приєднавши відсталі в економічному та соціальному сенсі Галичину, Буковину та Закарпаття до складу імперії Габсбургів, австрійські імператори почали здійснювати політичні перетворення, котрі пройшли еволюцію від ідей освіченого абсолютизму до конституціоналізму. Реформи в дусі освіченого абсолютизму, які здійснювали Марія Терезія та Йосиф II, започаткували

впровадження новітніх правових ідей, що ґрунтувалися на нормах римського права, а також враховували національну специфіку конкретних провінцій імперії. Судова, освітня та релігійна реформи сприяли національно-культурному відродженню на українських землях. Це особливо активізувалося під час загальноєвропейської революції 1848 – 1849 рр.

Конституційні реформи початку 60-х років XIX ст. і австрійська конституція 1867 р. дали поштовх політизації національних рухів. Участь українців у представницьких органах влади Австро-Угорщини забезпечила національний провід політичним і правовим досвідом, який вдалося реалізувати у період створення та розвитку Західно-Української Народної Республіки.

На початку XX ст., а зокрема у роки Першої світової війни політичне життя на західноукраїнських землях активізувалося. Це було пов'язано з тим, що Австро-Угорщина задля підтримки населення, з одного боку, була готова до федералістичних перетворень, а з іншого – національний рух виробив політичну програму дій, яка передбачала кінцевим результатом формування національної держави.

3. Створена в роки Першої світової війни Головна Українська Рада і згодом Загальна Українська Рада стали органами консолідації українських національно-визвольних сил Галичини та Наддніпрянщини, що акцентували на формуванні національної держави. Основним політичним органом, який взяв на себе провід у процесі розбудови національної держави на західноукраїнських землях, стала Українська Національна Рада.

Важливим результатом діяльності УНРади була організація «Листопадового зриву» 1 листопада 1918 р., який спричинив проголошення незалежної Української держави на західноукраїнських землях з центром у Львові. Перші декларації Української Національної Ради засвідчили бажання активного й ефективного розвитку нової держави та популяризації ідеї соборності українських земель. Першолистопадові події у Львові й інших містах краю підтверджували не тільки мирний характер встановлення української влади, а й активну соціальну підтримку населення, що розцінювало проголошення національної держави як акт політичної та соціальної справедливості й можливості вільного розвитку на рівні з іншими європейськими народами.

4. Здобуваючи політичну владу, у Львові та краї, галицькі українці не орієнтувалися виключно на власні політичні переконання, а враховували також суб'єктивні й об'єктивні міжнародно-політичні чинники. На думку автора, доцільно виокремити три ключові міжнародно-правові чинники створення держави на західноукраїнських землях.

По-перше, у процесі мирних перемовин у Брест-Литовському дипломатичній місії Української Народної Республіки й Австро-Угорщини уклали «Таємний протокол», який передбачав розв'язання національно-політичної ситуації в українських землях імперії Габсбургів через забезпечення широкої національно-територіальної автономії.

По-друге, український національний рух у Галичині за суттю був радикальнішим від польського національного руху і демонстрував вищу готовність до національного суверенітету. Український лібералізм виявився неефективним порівняно з польською політикою, тому випередження українцями поляків у під час встановлення влади у Львові виявилось ефективним превентивним заходом і засвідчило готовність до активних державотворчих процесів.

По-третє, у післявоєнному світі розгорталися процеси трансформації та руйнування старих імперій, створення нових суверенних держав. Проголошені американським президентом В. Вільсоном «Чотирнадцять пунктів» стали передумовою відновлення національної держави чехів, поляків та інших слов'янських народів. Декларування права на національне самовизначення – це передумова активізації українського національного руху й інструмент правової апеляції до світової спільноти відносно легітимізації ЗУНР.

5. Проголосивши у Львові створення національної держави, УНРада розпочала активну законотворчу діяльність, спрямовану на легітимізацію влади та забезпечення підтримки населення. Так, 1 та 5 листопада 1918 р. були видані відозви «Український народе!», які задекларували основний вектор розвитку держави, сформувавши основні цілі й завдання. З визначенням народу головним джерелом влади здійснювався заклик до вступу в Збройні сили з метою захисту національного суверенітету.

Створення 9 листопада 1918 р. першого уряду на чолі з відомим громадсько-політичним діячем К. Левицьким і юридичне закріплення державних символів та назви держави задекларували факт національно-політичного суверенітету. Основним гаслом, яке супроводжувало процес становлення держави, була ідея суверенітету всіх українських земель. Об'єднання Галичини і Буковини, а також бажання населення Закарпаття до формування спільної держави продемонструвало прагнення українського народу до національної єдності. Недоліком виявилось те, що ідея політичної єдності з Наддніпрянщиною в період існування Гетьманату П. Скоропадського не була підкріплена законодавчими актами і масовою підтримкою населення.

6. УНРада 13 листопада 1918 р. прийняла «Тимчасовий основний закон про державну самостійність українських земель колишньої Австро-Угорської монархії», який завершив процес конституційного оформлення новоствореної держави. Цей правовий акт забезпечив внутрішню легітимізацію влади та сформулював основні напрямки розвитку ЗУНР як суверенної держави. З проголошенням новоствореної держави парламентською республікою було обґрунтовано принципи поділу влади на законодавчу, виконавчу та судову. Територія держави визначалася етнографічними межами проживання українців у складі Австро-Угорської імперії.

Засадничими нормами Тимчасової конституції ЗУНР стало гарантування широких політичних і національних прав поляків, євреїв та німців. Тимчасовий характер Конституції обґрунтовувався необхідністю організації роботи Сейму

республіки, до першочергових обов'язків якого і входило утвердження Основного закону держави.

Загалом конституційному законодавству досліджуваного періоду властива низка конституційних актів і конституційних проектів, котрі визначали основні аспекти побудови держави. Особливо активно у цій сфері працював С. Дністрянський. Ефективність конституційних актів періоду ЗУНР визначалася їхньою оцінкою на міжнародній арені, зокрема на форумі Ліги Націй.

7. У 1919 р. 22 січня було оголошено про доленосне рішення для всього українського народу – «Акт Злуки» УНР та ЗУНР. Уперше за багато століть українські землі юридично об'єдналися в одну державу, задекларувавши цілісність національно-політичних і культурних інтересів. Звісно, правова реалізація цього акту була умовною, оскільки, крім зміни назви ЗУНР на Західну Область Української Народної Республіки та введення Є. Петрушевича до складу Директорії, жодних правових наслідків не спостерігалось. Причиною цього була відмінність у поглядах на реалізацію деяких норм права, зокрема у сфері земельних відносин. Українці по обидва боки Збруча не могли знайти спільної мови і в зовнішньополітичній діяльності, адже в процесі боротьби за національну державність орієнтувалися на різні міжнародні сили.

Дипломати ЗУНР намагалися заручитися підтримкою країн Антанти та США, а Директорія УНР акцентувала на боротьбі проти більшовицької Росії та обирала міжнародних партнерів виходячи саме з цієї мети. Власне, загроза більшовизму змусила лідерів Директорії орієнтуватися на підтримку Польщі й нехтувати інтересами галичан для забезпечення власного правового статусу.

«Акт Злуки» має вагомое правове, політичне та історичне значення, особливо у сучасних складних політичних і економічно-соціальних умовах, постаючи консолідуючим чинником суспільної свідомості та усвідомлення національної єдності у боротьбі за національну державність.

8. З проголошенням незалежності ЗУНР не варто було сподіватися на швидке міжнародне визнання нової держави. Паризька мирна конференція, яка мала вирішити долю повоєнного світу, стала основним форумом, де українці могли акцентувати на актуальності «українського питання» для міжнародно-правових відносин. Головним ініціатором розгляду «українського питання» на міжнародній арені був Є. Петрушевич, а на початку 1921 р. настав найсприятливіший час для активізації української дипломатії. Рада Ліги Націй 23 лютого 1921 р. визнала, що Галичина перебуває поза кордонами Польщі, тому на неї не можуть поширюватися постанови мирного договору про права національних меншин.

У зв'язку з цим питання правового становища Галичини мала вирішити Рада Амбасадорів. Це був оптимальний момент для подання на розгляд держав Антанти проекту «Основ державного устрою Галицької Республіки», що й здійснено 30 квітня 1921 р. Засадничим принципом цього документа стала ідея звільнення Східної Галичини від польської окупації та визнання незалежності краю. Однак того самого дня вступив у силу Ризький договір, підписаний між Польщею та

більшовицькою Росією, який остаточно перекреслював плани галицьких українців на відновлення суверенної держави.

Незважаючи на те, що практичних наслідків запропонований конституційний проект не отримав, він вирізнявся глибоким політичним змістом і продемонстрував ставлення міжнародної спільноти до «українського питання».

9. Виходячи з того, що населення західноукраїнських земель було представлено насамперед селянством, вагомий вплив на правову систему і норми права періоду ЗУНР мало звичаєве право. Попри заборону звичаєвих норм у період Австро-Угорщини, значна частина суспільних відносин у селі регулювалися саме завдяки правовому звичаю. Практично все, що пов'язане зі системою землекористування, спадкування та шлюбно-сімейних відносин, регулювалося згідно зі звичаєвим правом за одночасного функціонування відповідних правових норм. Дотримання норм звичаєвого права поставило для індивіда не менш імперативною вимогою, ніж виконання законодавчих розпоряджень, бо в них, як правило, відчувався вплив громадської думки. Звичаєві норми, на відміну від правових, створюються не державою безпосередньо та не є продуктом спеціальної цілеспрямованої діяльності, а виникають і розвиваються спонтанно, у процесі практичної діяльності людей.

10. Упродовж XIX ст. за Греко-католицькою церквою у Галичині закріпився образ захисника національно-політичних прав, а на початку XX ст. церква за керівництва митрополита А. Шептицького долучилася до політичних процесів пов'язаних із реформуванням виборчого законодавства та налагодження взаємин із польським політикумом. Вплив Греко-католицької церкви на повсякденну поведінку визначався тим, що засади справедливості, гідності й толерантності були їм притаманніші, ніж правові норми та приписи. Зрештою, і саме австрійське законодавство, покладено в основу національного права ЗУНР, ґрунтувалося на нормах християнської етики та моралі, що властиво для «західної» правової традиції.

У законодавстві ЗУНР християнські правові норми відображені крізь призму реалізації права справедливості, зокрема у рівності всіх перед законом, виборчими правами, відповідності злочину й покарання, цілях законодавця та засобах, які обираються для їх досягнення.

11. Важливою складовою системи законодавства ЗУНР були норми австрійського права. Використання австрійських правових норм в умовах боротьби за національну державність було виправданим з огляду на кілька причин. По-перше, використання австрійських правових актів зумовлювалася домінуванням ліберального ставлення галицьких українців до імперської політики. По-друге, ефективність норм цивільного та кримінального законодавства доведена часом, а формування власної правової системи спонукало до залучення і часових, і кадрових ресурсів. По-третє, використання австрійської правової системи імперського законодавства, яке поширювалось на українських землях, було властиве усім національним урядам періоду Української національно-демократичної революції 1917–1921 рр. По-четверте, запозичене

австрійське законодавство будувалося на принципах римського права, що дало змогу ефективно імплементувати міжнародно-правові норми тогочасної Європи у законодавство ЗУНР.

Законодавча діяльність УНРади ґрунтувалася на дотриманні правових принципів доцільності, демократичності й справедливості. Вони мали на меті врегулювати суспільні відносини в державі та розв'язати кризові явища у сфері земельного законодавства, гуманітарної сфери і регулювання економічного сектора.

Суб'єктивним чинником перенесення австрійського законодавства на правову площину ЗУНР стало й те, що національний політичний провід був представлений насамперед правниками (К. Левицький, С. Дністрянський, Є. Петрушевич та ін.), котрі володіли не лише теоретичними знаннями у конкретній галузі, а й мали досвід практичного застосування конкретних правових приписів.

12. Здійснений науковий аналіз продемонстрував необхідність класифікації джерел правової системи ЗУНР на основі двох підходів – за походженням та за юридичною силою. Така класифікація допоможе комплексно підійти до визначення правового змісту конкретного нормативно-правового і законодавчого акту, не порушивши принципів історизму. Відповідно до типу походження доцільно виокремити: 1) нормативно-правову базу, сформовану українським національним урядом ЗУНР; 2) австрійське імперське законодавство; 3) норми традиційних прав та звичаїв.

Класифікуючи правову базу ЗУНР, дотримуючись юридичної сили законів, можемо стверджувати: актом вищої юридичної сили був «Тимчасовий основний закон про державну самостійність українських земель колишньої Австро-Угорської монархії», далі йшли «органічні закони». До останніх можна зараховувати Закон «Про тимчасову адміністрацію ЗУНР», Закон «Про тимчасову організацію судів» та ін. Специфіку в системі нормативних актів ЗУНР мають так звані процедурні закони, яскравий приклад яких – Закон «Про спосіб оповіщення законів і розпорядків». Вагоме місце у системі нормативних актів посідали законодавчі акти про права особи та реалізацію прав особи. У системі цих актів доцільно виокремити Закон «Про право горожанства (громадянства) на Західній Області Української Народної Республіки», Закон «Про вживання мови» та ін. Особлива увага також приділялася законам, що врегульовували окремі сфери суспільного життя: Закон «Про основи шкільництва», Закон «Про земельну реформу», Закон «Про Корпус української державної жандармерії» та ін.

Загалом особливістю законотворчої діяльності періоду ЗУНР стало ефективне формування норм права, які регулювали основні сфери суспільного життя. Характерними рисами національного законодавства того часу була лаконічність і впровадження системи адміністративної відповідальності за їх порушення та видання різних підзаконних актів у вигляді розпоряджень і обіжників.

13. З огляду на складну геополітичну ситуацію, основним предметом регулювання цивільного права в ЗУНР були майнові відносини у процесі виникнення конкретних проблем, пов'язаних з ефективним функціонуванням

суспільства та вирішенням продовольчого забезпечення держави. У досліджуваній період норми цивільного права охоплювали комплекс питань стосовно господарських відносин, фінансової сфери та майнових зобов'язань. Особливістю законодавчої діяльності у цій сфері було те, що уряд намагався монополізувати деякі сектори промисловості, у тому числі видобуток та продаж нафти, солі, горілчаних та тютюнових виробів.

Окреме місце в системі цивільного права періоду ЗУНР посідали норми, котрі регулювали право осіб на пересування в межах країни та право виїзду за кордон. Було введено цивільне посвідчення особи з конкретними вимогами для інформації, що може охарактеризувати останню. Серед головних складових цивільного права, які отримали вдосконалення у період ЗУНР, були норми сімейного права. Державний секретаріат внутрішніх справ видав спеціальне роз'яснення з ліквідації перешкод, що виникали у процесі укладення шлюбу. Причиною видання відповідного нормативно-правового акта стала необхідність урегулювати право повторного укладання шлюбу, особливо жінками, які втратили чоловіка під час бойових дій.

14. Одним із найважливіших питань за умов важкого соціально-економічного становища держави вважалось земельне питання та його правове вирішення. Розв'язання земельної проблеми залишалось актуальним у роки Української національно-демократичної революції 1917–1921 рр. У ЗУНР вирішення цього питання набуло не лише економічного, але й політичного значення. У деклараціях від 5–6 листопада 1918 р. УНРада проголосила основні напрями земельної політики, а також прийняла рішення про розробку власного, відмінного від проекту Директорії, земельного законодавства.

Важливими засадами земельного законодавства ЗУНР було: забезпечення можливості одержавлення землі через викуп; дотримання права приватної власності; встановлення гарантованого мінімуму земельного наділу; обмеження права спадкування та викупу землі; одержавлення лісів; право на забезпечення землею безземельних і малоземельних; застосування індемнізації в процесі визначення розміру компенсації за вилучену державою землю.

Однак влада зволікала з реалізацією запропонованих правових норм. «Земельний закон» ЗУНР, прийнятий 14 квітня 1919 р., набрав чинності з моменту його опублікування – лише 8 травня 1919 р. Причинами такого зволікання стала боязнь, з одного боку того, що селяни, які служили у війську, залишать службу для отримання власного наділу, а з іншого – остаточного вирішення потребувало питання врегулювання розмірів компенсації за одержавлену землю. Тому, селяни розпочали самочинно захоплювати поміщицьку землю, а законом також передбачалося покарання за порушення норм земельного законодавства.

15. Характеризуючи законодавство ЗУНР про соціальний захист, не варто розглядати його як окрему галузь права. Норми соціального законодавства були складовою цивільно-правових відносин, унаслідок чого здійснювалася використання австрійського права. Вагомим чинником, що спонукав до вирішення питань соціального захисту, стала боротьба з проникненням ідеї соціалістичного

спрямування із Наддніпрянської України. Проте, для західноукраїнських земель вони виявилися менш актуальними з огляду на аграрний характер регіону.

У контексті забезпечення правового змісту норм соціального законодавства та регулювання соціального захисту населення ЗУНР, акцентувалося на таких моментах: по-перше, на стабілізацію соціально-економічної ситуації в державі, врегулювання фінансового забезпечення та проведення фінансової реформи; по-друге, соціальне забезпечення та фінансова допомога для окремих груп населення була актуальною, оскільки мала на меті забезпечити підтримку уряду широкими верствами населення; по-третє, було прийнято низку нормативних актів, що регулювали сферу трудових відносин і гарантували певні соціальні права для робітників республіки.

Прийняття восьмигодинного робочого дня для найманих робітників та святкування першого травня як державного свята дає змогу стверджувати про гарантування окремих соціальних прав у рамках трудового законодавства. Нормативно-правові акти й практичні заходи із забезпечення соціальної стабільності суспільства та гарантування трудових прав, підтверджують думку про ЗУНР як про державу соціального типу.

16. У перші дні листопада 1918 р., коли у Львові була встановлена українська влада, ключовим завданням УНРади стала організація державної влади та формування адміністративного законодавства. Початкові декларативні заяви стосовно майбутнього адміністративного оформлення національної державності, зроблені наприкінці жовтня 1918 р. і звертали увагу на дотримання етнографічного (національного) принципу в процесі визначення адміністративних меж держави. В основу організації адміністративної влади покладено засади демократизму насамперед у сенсі гарантування широких повноважень органів місцевого самоврядування.

Основним нормативним актом, який визначав засади організації адміністративної політики держави, був Закон Української Національної Ради «Про тимчасову адміністрацію», затверджений 16 листопада 1918 р. Головні засади цього Закону відповідали загальним принципам організації влади у ЗУНР на національному підґрунті й одночасному збереженні створених у період Австро-Угорщини судад адміністративного управління. Найвищим органом влади на місцях вважався повітовий комісар. Він забезпечував функціонування усієї цивільної сфери управління, одночасно тісно співпрацюючи з військовою адміністрацією. Позитивним було те, що влада закликала культурні, кооперативні, господарські й інші громадські утворення всіляко підтримувати, допомагати органам місцевої влади у виконанні їхніх повноважень і дотриманні прав громадян. Функції та повноваження повітових національних рад – дорадчих органів при повітовому комісарові – не були остаточно визначені.

Паралельно з організацією цивільних органів адміністрації в повітових центрах створювалися військові органи – міські комендатури, повітові, окружні та обласні військові команди.

17. В умовах розбудови національного законодавства ЗУНР важливе місце посідали норми права, які регулювали адміністративну та кримінальну відповідальність за вчинені правопорушення. Кримінальне законодавство досліджуваного періоду ґрунтувалося на використанні норм австрійського кримінального кодексу 1852 р., Кримінального процесуального кодексу 1873 р., а також прийнятті низки нормативно-правових актів, котрі містили норми про покарання за недотримання чи безпосереднє порушення чинних законів, розпоряджень і передбачали адміністративну відповідальність.

Діяльність УНРади у сфері кримінального законодавства мала регулятивний і виховний характер. Так, 30 листопада 1918 р. було видано розпорядження «Про карну відповідальність цивільних осіб за окремі злочини перед військовими судами», яке передавало юрисдикцію кримінального судочинства до компетенції військово-польових судів.

18. Дослідження системи права і законодавства ЗУНР дає змогу стверджувати про наявність певного позитивного досвіду, що може бути використаний у реформуванні чинного законодавства України. Для удосконалення і підвищення ефективності законодавства України рекомендується:

1) український історико-правовий досвід (особливо законодавча діяльність УНРади ЗУНР) повинен слугувати запорукою практичних дій сучасних політиків як такий, що мобілізує до активної правотворчої діяльності, незважаючи на умови військової агресії та складної соціально-економічної ситуації;

2) у процесі законотворення варто застосовувати моральні засади, у тому числі й ті, що ґрунтуються на нормах християнської етики. Такий підхід дасть змогу швидше реалізувати заходи на шляху до розбудови соціальної та правової держави;

3) врахування національних традицій державотворення повинно стати основою до консолідації суспільства, вироблення чіткої державної політики в рамках розв'язання нагальних для суспільства питань й конституційної реформи.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

Монографія:

1. Луцький М. І. Право і система законодавства Західно-Української Народної Республіки : монографія / М. І. Луцький. – Івано-Франківськ : Симфонія форте, 2015. – 412 с.

Рецензії:

Меленко С. Г. Рецензія на монографію Луцького Мирослава Івановича «Право і система законодавства Західно-Української Народної Республіки» / С. Г. Меленко // Право.UA. Науково-практичний журнал. – № 1, 2016. – С. 174–175.

Рогач О. Я. Сучасні підходи до системи права і законодавства ЗУНР [Рецензія на монографію Луцького М. І. Право і система законодавства Західно-Української Народної Республіки / М. І. Луцький. – Івано-Франківськ : Симфонія форте, 2015.

– 412 с.] / О. Я. Рогач // Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького. Серія «Право». – Івано-Франківськ : Ред.-видавн. відділ Івано-Франківського ун-ту права імені Короля Данила Галицького, 2016. – Вип. 1 (13). – С. 254-256.

Скомороський В. Б. Рецензія на монографію Луцького М. І. «Право і система законодавства Західно-Української Народної Республіки» / В. Б. Скоморовський // Університетські наукові записки. Часопис Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького. – Івано-Франківськ : Ред.-видавн. відділ Івано-Франківського ун-ту права імені Короля Данила Галицького, 2015. – Вип. 12. – С. 214–216.

Статті:

2. Луцький М. І. Формування ідей федералізму в Галичині у другій половині ХІХ – початку ХХ ст. та їх реалізація у політико-правовій діяльності ЗУНР / М. І. Луцький // Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького. – Івано-Франківськ, 2013. – Вип. 8. – С. 51–58.

3. Луцький М. І. Нормативно-правове регулювання органів Державної жандармерії та народної міліції в ЗУНР / М. І. Луцький // Університетські наукові записки. Часопис Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького. – Івано-Франківськ : Ред.-видавн. відділ Івано-Франківського ун-ту права імені Короля Данила Галицького, 2013. – Вип. 8. – С. 46–50.

4. Луцький М. І. Органи государственной власти ЗУНР и правовая основа их деятельности / М. І. Луцький // *Legea și viața. Revistă științifico-practică*. – 2014. – № 6/2 (270). – С. 96–99.

5. Луцький М. І. Нормативно-правове регулювання органів Державної жандармерії та народної міліції в ЗУНР / М. І. Луцький // Актуальні проблеми держави і права. – 2014. – Вип. 71. – С. 403–407.

6. Луцький М. І. Основи формування та практична реалізація земельного законодавства ЗУНР / М. І. Луцький // Право і суспільство. – 2014. – № 5. – Т. 2. – С. 161–163.

7. Луцький М. І. Правова основа формування судової системи ЗУНР / М. І. Луцький // Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України. – 2014. – Вип. 34. – С. 3–12.

8. Луцький М. І. Правова характеристика конституційного законодавства в ЗУНР / М. І. Луцький // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право. – 2014. – Вип. 27. – Т. 1. – С. 30–33.

9. Луцький М. І. Правова характеристика юридичного оформлення злуки УНР та ЗУНР: основні етапи / М. І. Луцький // Університетські наукові записки. Часопис Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького. – Івано-Франківськ : Ред.-видавн. відділ Івано-Франківського ун-ту права імені Короля Данила Галицького, 2014. – Вип. 10. – С. 37–41.

10. Луцький М. І. Правовий аспект акту злуки УНР та ЗУНР / М. І. Луцький // Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького. – Івано-Франківськ: Ред.-видавн. відділ Івано-Франківського ун-ту права імені Короля Данила Галицького, 2014. – Вип. 9. – С. 32–37.

11. Луцький М. І. Рецепція норм австрійського цивільного законодавства у правовій системі ЗУНР / М. І. Луцький // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки». – 2014. – Вип. 2. – Т. 1. – С. 77–80.

12. Луцький М. І. Розв'язання аграрного питання згідно законодавства ЗУНР та УНР: порівняльний аспект / М. І. Луцький // Юридичний вісник. – 2014. – № 3. – С. 281–285.

13. Луцький М. І. Християнські засади австрійського цивільного та кримінального законодавства як основа правової системи ЗУНР / М. І. Луцький // Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького. – Івано-Франківськ: Ред.-видавн. відділ Івано-Франківського ун-ту права імені Короля Данила Галицького, 2014. – Вип. 10. – С. 32–37.

14. Луцький М. І. Історико-правовий аналіз входження Закарпаття до складу Угорщини й Австрійської імперії / М. І. Луцький // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки». – 2014. – Вип. 5–2. – Т. 3. – С. 18–22.

15. Луцький М. І. Конституційно-правова відповідальність УНР та ЗУНР за державотворчі процеси (на підґрунті акту злуки УНР і ЗУНР) / М. І. Луцький // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право. – 2014. – Вип. 29. – Ч. I. – Т. 3. – С. 26–28.

16. Луцький М. І. Класифікація нормативно-правових актів ЗУНР / М. І. Луцький // Журнал наукових публікацій аспірантів і докторантів. – 2015. – № 12 (114). – С. 69–71.

17. Луцький М. І. Визначення правового статусу ЗУНР на паризькій мирній конференції / М. І. Луцький // Університетські наукові записки. Часопис Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького. – Івано-Франківськ: Ред.-видавн. відділ Івано-Франківського ун-ту права імені Короля Данила Галицького, 2015. – Вип. 11. – С. 25–30.

18. Луцький М. І. Джерела до вивчення правової системи ЗУНР / М. І. Луцький // Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького. – Івано-Франківськ: Ред.-видавн. відділ Івано-Франківського ун-ту права імені Короля Данила Галицького, 2015. – Вип. 11. – С. 32–37.

19. Луцький М. І. Історичні та міжнародно-правові підстави проголошення незалежності ЗУНР / М. І. Луцький // Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького. – Івано-

Франківськ : Ред.-видавн. відділ Івано-Франківського ун-ту права імені Короля Данила Галицького, 2015. – Вип. 12. – С. 40–46.

20. Луцький М. І. Основні засади норм цивільного, господарського та сімейного права періоду ЗУНР / М. І. Луцький // Університетські наукові записки. Часопис Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького. – Івано-Франківськ : Ред.-видавн. відділ Івано-Франківського ун-ту права імені Короля Данила Галицького, 2015. – Вип. 12. – С. 32–37.

21. Луцький М. І. Політико-правові та психологічні передумови державотворчих процесів на Західноукраїнських землях 1914–1918 рр. / М. І. Луцький // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція». – 2015. – Вип. 17. – Т. 1. – С. 8–11.

22. Луцький М. І. Система повноважень повітових комісарів в ЗУНР / М. І. Луцький // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право. – 2015. – Вип. 35. – Ч. II. – С. 45–47.

23. Луцький М. І. Борьба галицких украинцев за расширение политических прав накануне и во время Первой мировой войны / М. И. Луцкий // Право и политика : науч.-метод. журн. – 2015. – № 3. – С. 6–10.

24. Луцький М. І. Юридичні підстави входження Галичини, Буковини та Закарпаття до складу імперії Габсбургів / М. І. Луцький // Вісник Запорізького національного університету : зб. наук. праць. Юридичні науки. – Запоріжжя : Запорізький нац. ун-т, 2015. – № 4 (I). – С. 26–31.

25. Луцький М. І. Система міжнародних договорів та політичний статус ЗУНР після Паризької мирної конференції / М. І. Луцький // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки». – 2015. – Вип. 3–2. – Т. 3. – С. 13–16.

26. Луцький М. І. Конституционное обеспечение автономии Галичины и Буковины в составе Австро-Венгрии и требования ее расширение в начале XX в. / М. И. Луцкий // Legea și viața. Revistă științifico-practică. – 2016. – № 2/2 (290). – С. 91–94.

27. Луцький М. І. Правові аспекти законодавчої діяльності ЗУНР у сфері трудового законодавства // М. І. Луцький // Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького. Серія Право – Івано-Франківськ : Ред.-видавн. відділ Івано-Франківського ун-ту права імені Короля Данила Галицького, 2016. – Вип. 1 (13). – С. 10–14.

Праці апробаційного характеру:

28. Луцький М. І. Правові засади формування органів державної влади ЗУНР / М. І. Луцький // Перспективні напрямки розвитку сучасної юридичної науки : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 18–19 квіт. 2014 р.). – Херсон : Видавн. дім «Гельветика», 2014. – С. 9–12.

29. Луцький М. І. Юридичне оформлення злуки УНР та ЗУНР: основні етапи / М. І. Луцький // Наука і освіта ХХІ століття : матеріали звітної виклад. та студ. наук.-практ. конф. (Івано-Франківськ, 30 квіт. 2014 р.). – Івано-Франківськ : Ред.-

видавн. відділ Івано-Франківського ун-ту права імені Короля Данила Галицького, 2014. – С. 69–73.

30. Луцький М. І. Акт злуки УНР та ЗУНР: історико-правова ретроспектива / М. І. Луцький // Особливості формування законодавства України: філософсько-правові, історичні та практичні аспекти : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Івано-Франківськ, 6 берез. 2014 р.). – Івано-Франківськ, 2014. – С. 77–82.

31. Луцький М. І. Роль та місце ЗУНР в системі національного законодавства / М. І. Луцький // Особливості формування законодавства України: філософсько-правові, історичні та прикладні аспекти : матеріали II Всеукр. наук.-практ. конф. (Івано-Франківськ, 27 берез. 2015 р.). – Івано-Франківськ : Ред.-видавн. відділ Івано-Франківського ун-ту права імені Короля Данила Галицького, 2015. – С. 144–145.

32. Луцький М. І. Земельне законодавство ЗУНР як приклад національного законодавства / М. І. Луцький // Наука і освіта XXI століття : матеріали звітної викл. та студ. наук.-практ. конф. (Івано-Франківськ, 7 трав. 2015 р.). – Івано-Франківськ : Ред.-видавн. відділ Івано-Франківського ун-ту права імені Короля Данила Галицького, 2015. – С. 34–36.

33. Луцький М. І. Дипломатія ЗУНР на Паризькій мирній конференції та геополітичні реалії сучасної України / М. І. Луцький // Держава і право: проблеми становлення і стратегія розвитку : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Ужгород, 25–26 груд. 2015 р.). – Ужгород : Ужгород. нац. ун-т, 2015. – С. 15–18.

34. Луцький М. І. Діяльність уряду ЗУНР у сфері соціального забезпечення населення / М. І. Луцький // Особливості формування законодавства України: філософсько-правові, історичні та прикладні аспекти : матеріали II Всеукр. наук.-практ. конф. (Івано-Франківськ, 11–12 берез. 2016 р.). – Івано-Франківськ : Івано-Франківський ун-т права імені Короля Данила Галицького, 2016. – С. 125–129.

35. Луцький М. І. Регулювання адміністративної відповідальності за законодавством ЗУНР / М. І. Луцький // Наука та освіта XXI століття : матеріали звітної викл. та студ. наук.-практ. конф. (Івано-Франківськ, 21 квіт. 2016 р.). – Івано-Франківськ : Ред.-видавн. відділ Івано-Франківського ун-ту права імені Короля Данила Галицького, 2016. – С. 52–57.

АНОТАЦІЯ

Луцький М. І. Право і система законодавства Західно-Української Народної Республіки. – *На правах рукопису.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень. – Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна», Київ, 2016.

Дисертацію присвячено розкриттю проблеми становлення та розвитку системи права і законодавства ЗУНР, а також оцінці основних шляхів практичної реалізації законодавчих ініціатив досліджуваного періоду.

У дисертації розглянуто низку нових концептуальних положень, висновків і рекомендацій, що мають важливе теоретичне та практичне значення, зокрема: запропоновано авторську концепцію особливостей формування державотворчих процесів на західноукраїнських землях на початку ХХ ст.; проаналізовані соціальні й правові чинники здійснення «Листопадового зриву», його передумови та правові наслідки; визначено вплив міжнародно-правових обставин на становлення та розвиток системи права і законодавства ЗУНР; встановлено вплив норм звичаєвого права та суспільної моралі на рівень правової свідомості, систему права і законодавства ЗУНР; розкрито теоретичний характер правового значення незалежності ЗУНР та «Тимчасового основного закону про державну самостійність земель бувшої Австро-Угорської монархії» як нормативно-правового акта, що задекларував цей факт; здійснено оцінку «Акта Злуки» УНР та ЗУНР як правового акта об'єднання двох держав, так і політичного возз'єднання українських земель після кількох столітнього іноземного поневолення; обґрунтовано головні причини та особливості ступеня впливу норм австрійського права на систему права і законодавства ЗУНР; здійснено класифікацію нормативно-правових актів й законодавства, що становили правову систему ЗУНР досліджуваного періоду; розкрито особливості застосування норм цивільного, сімейного, трудового та кримінального законодавства, а також уніфіковано специфіку та рамки їхньої практичної реалізації; визначено перелік правових чинників, які вплинули на зміст правових норм ЗУНР, у тому числі прогресивних правових положень й конструкцій римського права притаманного австрійському законодавству.

Ключові слова: ЗУНР, право, система законодавства, правовий звичай, міжнародне право, цивільне законодавство, кримінальне законодавство, «Акт Злуки».

АННОТАЦИЯ

Луцкий М. И. Право и система законодательства Западно-Украинской Народной Республики. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание научной степени доктора юридических наук по специальности 12.00.01 – теория и история государства и права; история политических и правовых учений. – Открытый международный университет развития человека «Украина», Киев, 2016.

Диссертация посвящена раскрытию проблемы становления и развития системы права и законодательства ЗУНР, а также оценке основных путей практической реализации законодательных инициатив исследуемого периода.

В диссертации рассматривается ряд новых концептуальных положений, выводов и рекомендаций, которые имеют важное теоретическое и практическое значение, в частности: предложена авторская концепция особенностей формирования государственных процессов на западноукраинских землях в начале ХХ в.; проанализированы социальные и правовые факторы осуществления

«Ноябрьского срыва», его предпосылки и правовые последствия; определено влияние международно-правовых обстоятельств на становление и развитие системы права и законодательства ЗУНР; определено влияние норм обычного права и общественной морали на уровень правового сознания и систему права и законодательства ЗУНР; раскрыто теоретический характер правового значения независимости ЗУНР и «Временного основного закона о государственной самостоятельности земель бывшей Австро-Венгерской монархии» как нормативно-правового акта, который задекларировал этот факт; осуществлена оценка «Акта Соединения» УНР и ЗУНР как правового акта объединения двух государств, так и политического воссоединения украинских земель после нескольких столетий иностранного порабощения; обоснованы главные причины и особенности степени влияния норм австрийского права на систему права и законодательства ЗУНР; осуществлена классификация нормативно-правовых актов и законодательства, которые составляли правовую систему ЗУНР исследуемого периода; раскрыты особенности применения норм гражданского, семейного, трудового и уголовного законодательства, а также унифицировано специфику и рамки их практической реализации; определен перечень правовых факторов, повлиявших на содержание правовых норм ЗУНР, в частности прогрессивных правовых положений и конструкций римского права присущего австрийскому законодательству.

Ключевые слова: ЗУНР, право, система законодательства, правовой обычай, международное право, гражданское законодательство, уголовное законодательство, «Акт Соединения».

ANNOTATION

Lutskyi M.I. Law and Legislation in the West Ukrainian People's Republic. – Manuscript.

A thesis for the Doctoral degree in Law, Speciality 12.00.01 – Theory and History of State and Law; History of Political and Legal Studies. – Open International University of the Human Development «Ukraine», Kyiv, 2016.

The aim of the thesis is to reveal the problem of formation and development of the law and legislation systems of the West Ukrainian People's Republic (ZUNR) as well as estimation of the key directions of the legislative initiatives application during the researched period.

The thesis provides some new conceptual provisions, conclusions and recommendations which have considerable practical and theoretical significance, i.e. the author's vision on the process of state formation processes on the West Ukrainian territory at the beginning of XX century was proposed and the impact of international and legal terms on formation and development of the law and legislation systems of the West Ukrainian People's Republic was defined; the unified approach was formed to determination of legal and political significance of the constitutional acts of the ZUNR period, their influence on the level of social and legal consciousness of that time as well

as the process of development of the unity idea of the Ukrainian lands during the period of the Ukrainian Democracy Revolution between 1917 and 1921; the effect of the norms of common law and social morale on the level of legal consciousness of the population in Galicia, Bukovina and Zakarpattia during their struggle for the national statehood between 1918 and 1923 was defined; the chief reasons and the degree of the influence of the Austrian law norms on the law and legislation system of ZUNR were substantiated; the attention is paid to the fact that application of the Austrian law norms was an important factor in the law making process of the researched period; normative legal acts and legislation which formed the ZUNR legal system of the researched period were classified; the features of the application of civil, family, labour and criminal legislative norms were revealed on the basis of the analysis of the normative legal acts as well as the specifics and the limits of their application were unified.

The conducted research enabled the author to improve: the conceptual vision of the stages of the Ukrainian territory incorporation by the Austrian (Austro-Hungarian) Empire and legal substantiation of Galicia, Bukovina and Zakarpattia becoming a part of it; perception of social and legal reasons of performing «November Overturn», its preconditions and actual consequences; perception of legal mechanisms of the influence of international law foundations of the ZUNR independence proclamation; the theoretical content of understanding of legal significance of the ZUNR independence and «The Temporary Basic Law on State Independence of the Lands of the Former Austro-Hungarian Monarchy» as a normative legal act which declared the fact; estimation of the «Unification Act» of the UNR and the ZUNR both as a legal act of union of the two states and political unification of the Ukrainian lands after several hundred years' foreign subjection; methodological foundations of analysis of ZUNR civil, family, labour, business, administrative and criminal legislative norms; perception of the judicial system structure and impact of social moral norms on relationships in the legal sphere of the ZUNR, namely in judicature; the concept of development of the Ukrainian Democracy Revolution in the light of analysis of state formation processes on the West Ukrainian territory and its place in the international legal system of the post-war world; the criteria of systematization, analysis and content of the normative legal acts of ZUNR as a source of law system of national state formation; the influence of international legal norms onto the legislative activity of ZUNR and implementation of the principles of the court system was established; the peculiarities of formation of the armed forces and law enforcement bodies, and also the legislative system regulating the sphere of their authority, particularly in the system of criminal justice system were specified.

The thesis developed: the basic principles development of the legal system and constitutional-legal relations in West Ukrainian lands XIX – early XX centuries; grounds of the historic title of Ukrainian people of Galicia, Bukovina and Zakarpattia to reinstatement of national state after the First World War; understanding of the political preconditions for «November Overturn» and proclamation of independent ZUNR; understanding of the legal content of the constitutional acts of ZUNR – «The Temporary Basic Law on State Independence of the Lands of the Former Austro-Hungarian

Monarchy» and «The Project of Fundamentals of the Galician Republic State Structure»; determination of the influence degree of the international legal norms on the system of national legislation of the liberation struggle period of the early XX century; generalization of the legal system, as such that predicated on the principle of public morality, customary, Austrian and Hungarian law; characteristics of the conceptual provisions of the legislative acts of ZUNR, particularly in the field of land, administrative legislation and ensure legal protection of the population; list of legal factors that influenced the content of legal norms of ZUNR, including progressive legal provisions and structures of Roman law inherent to Austrian legislation; legal groundwork of the army functioning as the basis of statehood and gendarmery body as the factor of public legal order.

The author managed to argue that: the attention that has paid the Ukrainian National Council of West Ukrainian People's Republic (UNC of ZUNR) exactly to solution of social problems and their legislative regulation, allows speaking about ZUNR as about the state of social type; Ukrainian historical-legal experience (especially the legislative activities of UNC of ZUNR) should serve as a key to practical actions of modern politicians, as such mobilizing to active legislative activities, in spite of the conditions of military aggression and challenging social and economic situation; in the process of law making should be applied the moral principles, including those based on the norms of Christian ethics. Such approach will enable to implement faster the measures on the path to the development of social and legal state; taking into account the national traditions of the state building should become the basis for consolidation of the society, deployment of the clear government policies in the framework of solving urgent issues for the society and the constitutional reform.

Keyword: ZUNR, law, legislative system, legal practice, international law, civil legislation, criminal legislation, «The Unification Act».